

איסור עשיית מחיצה

קכ"ה ב'

שיטת רש"י

(א) שיטת רש"י דליכא איסור אהל במחיצות, והוכיח כן מהא דשרי בעירובין צ"ד א' לפורסה לצניעות, [ועי' בפמ"ג שי"ג א"א סק"א דנקט דדוקא לצניעות שרי אבל במחיצה המתרת מודה רש"י דאסור, אולם במשב"ז שט"ו סק"א נקט דהא דכתב רש"י דשרי לצניעות הוא לאו דוקא, ובחת"ס כתב דכוונת רש"י לצניעות בשביל תשמיש והוי מחיצה המתרת], וכן מבואר ברש"י קל"ח א' ד"ה מותר דזהו טעם ההיתר לנטות וילון, וההיא דפקק החלון, עי' בתוס' דנקטו דלפי רש"י ע"כ צ"ל דמיירי בפקק שבגג, וכן מבואר ברש"י קל"ז ב' ד"ה פקק, וכן גרס במהרש"ל, [ועי' במגיני שלמה דתמה דהא מבואר בדף קנ"ז ב' דלמדו מההיא דפקקו את המאור בטפי דפוקקין בשבת, והתם מיירי בפקק שבמחיצה וכדיבאר רש"י שם את הגמ', ועי' אבני נזר סי' ר"כ סק"ב, אולם עי' במחה"ש דכתב דצ"ל דמיירי התם בסדק שבגג], ועי' ברשב"א ובר"ן דגרסו דרש"י יישב דשאני פקק דכיון דהוא בנין קבוע אסור, ולכאור' הביאור בזה דכל דבר שאסור לעשותו אסור נמי להוסיף עליו, וכיון דאסור לבנות אהל קבע, אסור נמי להוסיף עליו, ורבנן פליגי בהא גופא דאעפ"י דאסור לבנות אהל קבע, שרי להוסיף עליו, ועי' אבנ"ז רכ"א סק"ג דצ"ב איך תולה הגמ' הא דמוסיף עראי על קבע, בתוספת דכולו עראי, וצ"ב.

ועי' ברש"י סוכה ט"ז ב' דכתב דלא גרסי' פרסו לכתחילה מי שרי, ומבואר דליכא איסור אהל אף במחיצה המתרת, וכן עי' ברש"י עירובין צ"ד א' דמבואר דאף לרב ליכא איסור בעשיית המחיצה, אעפ"י דלפי רב הוי מחיצה המתרת, וכל הנידון רק מחמת איסור טלטול הבגד, ע"ש, אולם עי' באו"ז סי' ע"ח אות ו' דברש"י בעירובין פ"ו ב' גרס לקו' הגמ' דפרסו לכתחילה מי שרי, וביאר האו"ז דכיון דבא להתיר טלטול הס"ת מודה רש"י דאיכא איסור אהל.

ועי' בריטב"א עירובין מ"ד א' דכתב דמהא דביאר רש"י בעירובין שם בקו' הגמ' ר"מ דאמר כמאן דאף רבנן מודו בעשיית אהל עראי דאסור, מבואר דרש"י חזר בו וס"ל דאעפ"י דאי"ז מחיצה המתרת, מ"מ מודו רבנן דאיכא איסור אהל אף על המחיצות, [ותוס' באמת בארו דברי הגמ' שם באופ"א, אבל רש"י דביאר לקו' הגמ' כפשוטו מוכח דס"ל דאיכא איסור אהל בעשיית מחיצות].

(ב) עי' בתוס' דהק' על רש"י מהא דמבואר בעירובין מ"ד א' דאסור לעשות דופן ג' בסוכה בשבת, מדין אהל עראי, [וצ"ע אמאי לא הק' הראשונים מכל עיקר הסוגיא דמבואר דאסור לעשות מחיצה מבני אדם, ומוכח דכל היכא דעביד כל הד' מחיצות להיתר מודה רש"י דאסור, וכן מבואר מתו"ד הפמ"ג שי"ג א"א סק"א דכל הצד להתיר מחיצה המתרת הוא רק בתוספת, ע"ש היטב].

ועי' במגיני שלמה דיישב דברי רש"י דכיון דכיון דע"י הכותל הג' חל על הסכך שם סכך, חשיב דעביד לגג, ועי' בק"נ אות ק' דכתב דכן מדויק בלשון רש"י שם בעירובין דהחויב במחיצה ג' הוא משום דמשוי ל"י אהל דהיינו הסכך, [וע"ע בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' ל' דהאריך לבאר כעין דברי המג"ש, וע"ש דביאר לפי"ז עוד כמה דינים].

ועי' בשפ"א דכתב ליישב כע"ז דכל מה דהתיר רש"י לעשות מחיצה הוא רק היכא דליכא גג, אבל היכא דאיכא גג שפיר חייב על עשיית המחיצה, דע"י המחיצה משוי לגג אהל, דגג בלא ג' מחיצות אין לו דין גג, ועי' היטב ברש"י סוכה ט"ז ב' דכן משמע מלשוננו, [ועי' בשפ"א דהעיר דת' נסתר מגרסת תוס' ברש"י דשאני פקק החלון דמיירי בגג, והא כיון דמיירי דיש גג הרי חייב אף בפקק מה"צ, ובאמת דיש להעיר אף לגרסת הרשב"א והר"ן דלמאי הוצרכו לומר דמיירי בבנין קבע, ולא העמידו לה בגג].

אולם עדיין צ"ע על רש"י דא"כ מדוע מבואר ברש"י דלר"א מחיצה ד' אסורה, הרי ר"א מיירי בגג ולא במחיצות שבצד, אולם לפי הראשונים דגרסו ברש"י דכיון דבנין קבע אסור, י"ל דה"נ כיון דהוא מוסיף על מחיצה ג', דאסור לעשותה כיון דמחמת מחיצה ג' חייל שם אהל על הגג, ה"ה דאסור להוסיף על מחיצה ג', ואפשר דאף לפי השיטות דגרסו דפקק החלון מיירי בגג, מ"מ הכא עדיף

טפי כיון דהתם אינו רק מוסיף על הבנין שהרי האהל והמחיצה קיימים, ולכך בעי' שיהא בגג, משא"כ הכא דנעשה הוספה בעיקר האהל דהוי אהל של ד' דפנות.

(ג) ומצינו במהר"ח או"ז סי' קל"ב תי' מחודש על קו' הראשונים על רש"י מדופן ג' "וגבי דופן שלישי של סוכה דמשמע פרק מי שהוציא והו' דחשיב עשיית אהל בזה מודה רש"י שהרי בה מתקן כל הסוכה להכשירה ויהא שם סוכה עליה וכן בחצר כה"ג אם היו לה ג' מחיצות והרביעית פרוצה לר"ה אם היה מתקנה היה בה עשיית אהל אבל כותל שבין ב' חצירות שאינו עשוי אלא לצניעותא אפילו אם עשאו להתיר לטלטל אין בה משום עשיית אהל" ומבואר דלדעת רש"י יש חילוק מחיצה המתרת איסור טלטול דשרי, לעשיית רשות ע"י ג' מחיצות דאסור.

(ד) ובעיקר דברי רש"י, לכאן י"ל עפ"י דברי הריטב"א דרש"י חזר בו, דבאמת רש"י בשבת ס"ל דאין איסור אהל כלל במחיצות, אך מחיצה המתרת אסורה וכמש"כ האו"ז בדעתו, ולכך איכא איסור במחיצה ג', אולם בעירובין חזר בו רש"י וס"ל דאין חילוק בין מתרת לאינה מתרת, וס"ל דאדרבא עשיית ג' מחיצות אסורה אף באופן דאינו מתיר, ואף לרבנן, כיון דאי"ז תוספת אהל אלא עשיית אהל, [וכמו דהוכיח הריטב"א מדברי רש"י בביאור קו' הגמ' ר"מ דאמר כמאן], ועשיית מחיצה רביעית הוי תוספת ושרי, ועשיית ב' מחיצות אי"ז כלל עשיית אהל, [וכן מדויק ברש"י שם בהמשך הסוגיא דאף אם ה' הדין דסוכה בעי ד' מחיצות ה' מותר לעשות דופן רביעית ואסור לעשות דופן שלישית, וע"כ הוצרך רש"י להביא למתני' דסוכה דסגי לסוכה בג' דפנות, וע"כ גם הוצרך להאריך להוכיח דדופן שלישית היתה חסרה דאי דופן רביעית ל"ה מיפסלא ב"י וכו', ולא סגי ל' בהא גופא דהך מחיצה מכשרת את הסוכה כדקתני כדי שיאכל וישתה וישן, דזה אינו כלל טעם לאסור, ולכך הוצרך להוכיח דהך מחיצה היא מחיצה שלישית ולכך אסור], ובסוגיא בעירובין צ"ד א' ס"ל לרש"י דליכא איסור בעשיית המחיצה, משום דהתם היתה החצר מוקפת מד' רוחות, ונמצא דהמחיצה שעשה באמצע החצר היא מחיצה רביעית, [ויש לפלפל דהא מסתבר דכל הטעם דאיכא קולא למחיצה ד' כיון דהמקום היה מוקף כולו כבר בג' מחיצות, אבל במחיצה באמצע דמבדיל בין ב' חלקי החצר דמי למחיצה ג'], ומה"ט גרס רש"י בעירובין פ"ו ב' בההיא דפרסו סדינים לקו' הגמ' פרסו לכתחילה מי שרי, דכיון דמיירי דעשה כעין מבוי בפנ"ע בתוך החצר וכמבואר ברש"י שם, הרי שפיר הוי עשיית מחיצות לכתחילה, [והנהגה בהא דרש"י בסוכה השמיטו, היה אפ"ל כיון דמבואר ברש"י שם דמיירי דעשו מחיצה א' על רוחב החצר, כה"ג הוי כמחיצה ד' דשרי, דומיא דהסוגיא בעירובין צ"ד א', ולכך כתב רש"י שם דל"ג לה, אולם עי' בלשון רש"י שם דנראה דאזיל שם בשיטתו במס' שבת דכל איסורנאהל הוא רק על הגג ולא המחיצות, אלא דהוסיף דאף מחיצה המתרת שרי].

(ה) והנה ברש"י שבת קל"ח א' פירש דהא דמותר לנטות וילון משום שאין אהל אלא מי שעשוי כעין גג, ואילו בעירובין ק"ב א' פירש דהא דמותר לנטותו הוא משום דלאו אהל הוא דלא קביעא התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא, וע' ב"י סימן שט"ו שעמד על סתירת דברי רש"י, ולהנ"ל י"ל דרש"י בשבת ס"ל דאין איסור אהל כלל במחיצות, וזהו שפירש שאין אהל אלא העשוי כעין גג, ואילו בפ"י לעירובין ס"ל דיש איסור אהל אף במחיצות, והא דשרי לעשות מחיצה רביעית הוא משום דהוי תוספת אהל עראי, אך אם הוי תוספת אהל קבע הרי"ז אסור, ולכך פירש דהא דשרי לנטותו הוא משום דאי"ז כלל אהל דלא קביעא התם ומה"ט שרי אף לר"א דאסר בתוספת אהל עראי, אך אם ה' קבוע שם, ה' ע"ז חשיבות אהל, ותוספת אהל קבע אסור.

שיטת תוס' והראשונים

(א) עי' בתוס' בשבת בעירובין ובסוכה דבארו בשם ר"ת דלעולם עיקר איסור אהל שייך לגבי המחיצות, ובמחיצה המתרת, כיון שההיתר נשלם ע"י מחיצה שלישית, חשיב מחיצה ג' כעשיית מחיצה בתחילה, ובמחיצה רביעית שאינה מתרת, הדר דינא דאינה אלא תוספת, ותלוי בפלוגתת ר"א ורבנן, ועי' היטב בפמ"ג שי"ג א"א ס"ק א' דמסתפק האם כוונתם דאיכא איסור אף במחיצה שאינה מתרת, אלא דבמחיצה המתרת אף בתוספת חשיב כעביד מחיצה מתחילה, ופלוגתייהו דר"א ורבנן אי שרי להוסיף במחיצה

שאינה מתרת, או דבאמת כל האיסור בעשיית מחיצה הוא רק במחיצה המתרת, אבל במחיצה שאינה מתרת ליכא איסור כלל, ופלוגתייהו דר"א ורבנן הוא אי שרי להוסיף על מחיצה המתרת, ולדבריו צ"ל דיש להסתפק בהא גופא האם דינא דפקק החלון מיירי בגוונא דהוי מתיר, או לא, וכנראה דכוונתו בגוונא דלולי הפקק הוי פרוץ מרובה על העומד וכדו', וכתב הפמ"ג בא"א שי"ג א' דאף רש"י דביאר דשרי לצניעות מדויק מדבריו דאיכא איסור בעשיית מחיצה המתרת.

ובתו"ד ביאר הפמ"ג דאי נימא דשרי למיעבד תוספת מחיצה שאינה מתרת, הרי בהכרח צ"ל דבסוגיא בעירובין דף צ"ד א' דאהדרי רב לאפי', מיירי דנפלה כל המחיצה, ואינו נידון כתוספת משום דדנין על כל רוח בפנ"ע, אבל אי נימא דבמחיצה המתרת איכא איסור אף בתוספת, הרי י"ל דאף בגוונא דלא נפלה כל המחיצה לגמרי, נמי אסור.

והנה מבואר בדף קנ"ז א' ומדבריהם למדנו שפוקקין וכו', ומבואר בגמ' דזה דלא כר"א דאסר תוספת אהל עראי, ועי' ברש"י דכתב דלפני מות המת פקקו את המאור בטפיח, ועי' במ"א שי"ג סק"א דהביא דמהר"י הלוי כתב דמשמע דכה"ג דכבר מת המת אסור משום דהוי כמתקן, ועי' במג"א דחולק דכה"ג אינו מתקן, שהרי הכלים דהיו כבר נטמאו, וביאר המג"א דכוונת רש"י דהיו מתקנים שלא יטמאו הכלים כשימות, וביאר המג"א "ופשיטא לרש"י מותר תוספת אהל מן הצד כמ"ש רס"י שט"ו ע"ש אלא אפי' למה דקי"ל לאיסור היינו לעשות מחיצה המתרת אבל למנוע הטומאה שרי וכ"ש כאן דאינו אלא תוספת אהל דשרי" וצ"ב כוונתו דמתחילה כתב דלרש"י שרי, ואח"כ כתב דקי"ל דאסור ושוב כתב דלתוס' שרי, וכתב בפמ"ג לבאר כוונת המג"א דלרש"י שרי למיעבד תוספת מחיצה אף במחיצה המתרת, ולא אסרו רק עשיית מחיצה המתרת מתחילה, ואח"כ כתב דקי"ל כתוס' דאסור, ושוב כתב המג"א דכ"ש אי נימא להצד דאף לתוס' שרי למיעבד תוספת מחיצה המתרת.

ושוב הק' הפמ"ג איך יתכן לומר דלפי תוס' איכא איסור אף במחיצה שאינה מתרת, הרי מבואר בגמ' דמחיצה ד' שרי, וכנראה דפשיטא ל' לפמ"ג מסברא דודאי דנין כל רוח כמחיצה בפנ"ע, ואינו נידון כתוספת על המחיצה, ולכך הק' דאי נימא דאיכא איסור למיעבד אף מחיצה שאינה מתרת אמאי שרי למיעבד מחיצה ד', וע"ז תי' הפמ"ג דמ"מ מיצה ד' חשיב כתוספת על האהל, והיינו דלגבי האהל נידון כתוספת, כן נראה בעזה"י לכאו' לבאר כוונת דברי הפמ"ג שבאו בקצרה.

ופמ"ג סי' שט"ו משב"ז סק"א כתב שוב להסתפק אי שרי למיעבד תוספת למחיצה המתרת, וכתב דמתוס' בשבת ובעירובין משמע דאסור למיעבד תוספת למחיצה המתרת, ולכך אסור למיעבד אף תוספת למחיצה הג', והיינו דגם אם כבר יש שיעור מחיצה ג' נמי אסור להוסיף עליה, כיון דמ"מ הוא מוסיף על שיעור הכשר הסוכה, אבל מחיצה ד' אף דהיא שלימה שרי, כיון דהוי כתוספת, ומדייק הפמ"ג דכן משמע מלשון הר"ן דכתב "דכל תוספת מחיצה שאינה מתיר כפקק החלון ודופן הד' בסוכה אסור לר"א ושרי לרבנן" ומבואר דרק משום דאינו מתיר שרי לרבנן, אבל בלא"ה אסור אף לרבנן, ואח"כ הביא לדברי המהר"ם דשרי להוסיף על מחיצה טפח בשביל להתיר עשיית צרכיו ותשמיש, דע"כ דפליג על תוס' והר"ן וס"ל דשרי לפי רבנן למיעבד תוספת אף על מחיצה המתרת, עכתו"ד הפמ"ג.

(ב) והנה מלשון התוס' בעירובין ובסוכה משמע דבאמת איכא איסור אף במחיצה שאינה מתרת, והחידוש דליכא היתר דתוספת במחיצה המתרת, וכן דייקו בלשונם ובארו דמחיצה ד' שרי מדין תוספת, וכן מבואר בתו"ד דטעמא דשרי שמואל למיעבד מחיצה לצניעות כיון דהוי תוספת בעלמא, והא כיון דס"ל לשמואל דאמרי' הותרה הרי אינו מתיר כלל, ומ"מ הוצרכו לטעמא דתוספת, [אולם באמת עי' היטב בתוס' בשבת דהשמיטו להך מילתא בדברי שמואל, ואולי באמת לשי' בשבת כדיבואר להלן לא הוצרכו לכ"ז, וצ"ע בכ"ז], וכן עי' בדבריהם בעירובין ד"ה ר"מ דבארו "לא חשיב אלא תוספת בעלמא לר"מ דקפסל" ומבואר דאף דאי"ז כלל מחיצה המתרת, מ"מ חשיב זה כתוספת ולר"א הרי"ז אסור, וכן מוכח מדבריהם שם דהק' דמאי פריך בסמוך אימר דאמור רבנן וכו' "הא אמר דלר"מ דקפסיל לא חשיב אלא תוספת בעלמא" ומבואר דכל קו' הוא רק מאי פריך לרבנן, אך הא דפריך דלר"א יש

לא סור א"ש, ומשום דאף מחיצה שאינה מתרת אהל היא, אלא דלרבנן שרי מדין תוספת, [אולם לדברי הראשונים דלהלן דפליגי על תוס' צ"ל דאה"נ דקו' אף על הא דקאסר אליבא דר"א, וכן משמע בלשון הריטב"א שם, ואזיל לשי' כדלהלן], וכן מבואר להדי' בספר הישר סי' ר"פ ע"ש בכל דבריו דמחיצה רביעית אעפ"י דהיא רק לתיקון הצל, מ"מ חשיב כאהל, אולם כיון דכבר נעשה הצל ע"י מחיצות הראשונות, אין המחיצה הרביעית אלא תוספת, [אלא דצ"ע מה דכתב בתחילת דבריו] גם מה שהוא סבור דאהל מן הצד לא שמיה אהל גם זו אינו דהא ודאי אהל הוא דצריך לאותה מחיצה דלא מצינו עיקר מחלוקתן של ר' אליעזר ורבנן כי אם בתוספת של צל מן הצד ולא בתוספת של צל למעלה כגון בפקק החלון שהוא מן הצד, וחדא הוא בין מן הצד ובין מלמעלה היכא דמן הצד משוי' ל' רשותא או סוכה" וממשע דכל עיקר איסור מחיצה הוא רק היכא דמשוי' ל' רשותא או סוכה דצריך הוא לאותה מחיצה, אך היכא דאי"ז מחיצה המתרת ל"ב כלל משום עשיית אהל, וצ"ע].

(ג) אולם באמת דמלשון תוס' שבת קכ"ה ב' משמע דבאמת כל עיקר איסור מחיצה הוא רק במחיצה המתרת, וצ"ב דהא בארו דטעמא דשרי מחיצה ד' "אבל דופן ד' אינה אלא תוספת בעלמא הואיל וכבר הסוכה היתה כשרה" ומבואר להדי' דשייך איסור גם במחיצה שאינה מתרת אלא דשרי בתוספת.

וי"ל דס"ל לתוס' דשאני דופני סוכה דלא איכפ"ל מה דגם בלי הד' הוי סוכה כשירה, דסו"ס גם מחיצה זו מועלת להתיר, ומאי אולמא מחיצה ראשונה טפי ממחיצה רביעית, דהשתא כל הד' מחיצות מתירין, (דוגמא לזה הא דכתב הר"ן ביצה ל' ב' דבעביד שיעור סוכה ואח"כ הוסיף עוד מחיצה אינה נאסרת מדין הוקצו מצוותן, אבל בעביד ד' בסתמא כולוהו הוו מוקצות ואסורות, וכן מצינו בתוס' ר"ה כ"ח ב' דליכא ב"ת בדופן ד' כיון דע"י מחיצה ד' עדיף טפי דאהוי יותרתשבו כעין תדורו) ולכך הוצרכו לטעמא דתוספת שרי, ובנוס"א י"ל דכמו דמבואר בראשונים דאיכא איסור במוסיף על מחיצת קבע, ה"נ איכא איסור במוסיף על מחיצה המתרת.

(ד) אולם באמת דבעיקר הדיוק מהא דהזכירו תוס' בדבריהם לישנא דתוספת ע"כ מוכח דלאו דוקא הוא, דהנה בתוס' עירובין מ"ד א' ד"ה ר"מ כתבו "כיון דפסול ר"מ לז' ימי סוכה וכו' גבי נחמיה שרי לכתחילה אע"ג דמהני לא חשיב אלא תוספת בעלמא" והנה התם ודאי הוי עשיה לכתחילה, אלא בהכרח דכוונתם דכה"ג יש לזה דין כמו תוספת דשרי לרבנן, ומשום דאף דלרבנן ליכא איסור במחיצה שאינה מתרת, היינו דומיא הא דלרבנן שרי תוספת על אהל עראי, דלרבנן לא נאסר אלא פעולה חשובה של אהל, ולכך מחיצה שאינה מתרת, אף באופן דאינה תוספת ל"ה יצירה חשובה ושרי, אך לדעת ר"א דתוספת אהל עראי אסורה, ה"נ אסור לעשות מחיצה שאינה מתרת וה"נ י"ל דכוונת תוס' דדופן ד' שרי כמו תוספת.

אולם עדיין יש לדייק דבלשונם בעירובין ובסוכה הקדימו להא דאיכא איסור במחיצה מה"צ, ורק בשביל לבאר האיסור לרבנן בדופן ג' כתבו לסברא דמתרת, וכן הוא להדי' בדברי הרשב"א, ואילו בשבת לא הזכירו אלא להא דתוספת.

(ה) ועי' בחזו"א סי' נ"ב ס"ק י"ב דנקט בפשיטות דלפי ר"ת ליכא איסור רק במחיצה המתרת, והק' דא"כ מ"ט אסר ר"א בפקק החלון, [ואין לומר דמיירי בחלון שבגג או דשאני מוסיף על בנין קבע, דא"כ מדוע דחו תוס' לפירוש רש"י], וכתב בחזו"א דע"כ צ"ל דר"א פליג על הא גופא וס"ל דאיכא איסור אהל אף במחיצה שאינה מתרת, אלא דהק' דמלשון הגמ' מבואר דפלוגתייהו בפקק הוא בדין תוספת על אהל עראי, וכתב ליישב דכוונת ריו"ח דהכל מודים דאסור בגג שבאהל, ומשום דר"א דאוסר תוספת במחיצה ודאי דכש"כ דאוסר בגג, ולרבנן דשרו תוספת אפי' בגג מודו דאסור לכתחילה, והמקור דפליגי לענין מחיצות הוא מהסוגיא בעירובין מ"ד א', וצ"ע בזה.

(ה) ומצינו בכמה ראשונים דנראה מדבריהם דכל האיסור הוא רק במחיצה המתרת, עי' בלשון הרא"ש וביותר להדי' בקיצור פסקי הרא"ש וכן מבואר להדי' בלשון הרא"ש בפרק תולין סי' ב' דכל האיסור הוא רק במחיצה המתרת, וכן מבואר בלשון היראים סי'

רע"ד והאו"ז סי' ע"ח אות ו', וכן מבואר בלשון הטור והשו"ע סי' שט"ו ס"א, [ועי' בר"ן בסופו דמשמע באמת מלשונו דכל האיסור במחיצה מה"צ הוא רק במתרת, אולם ע"כ אי"ז כוונת וכדהובא לעיל סו"ף סק"א דיוק הפמ"ג מתחילת דבריו].

ולדבריהם צ"ל דטעם האיסור בפקק החלון או כדמשמע מדברי הפמ"ג דמיירי בגוונא דהוי תוספת המתרת, או משום דמוסיף על בנין קבוע, וכן נקט באבני נזר סי' רכ"א סק"ב, או דמיירי דמחיצת הבית הוי מחיצה המתרת ואסור משום דמוסיף על המתיר [ונכתבאר לעיל דיתכן לומר כע"ז לגבי סוכה], או דמיירי בגג כרש"י, או דנימא כחזו"א דפליגי ר"א ורבנן בהא גופא אם יש איסור עשיית מחיצה שאינה מתרת.

והנה מלשון האו"ז והיראים משמע קצת דעשיית מחיצה שאינה מתרת שרי אף לר"א דאסר בתוספת אהל עראי, וצ"ע דהא מבואר בגמ' בעירובין דלר"א יש איסור בדופן ד', וע"כ צ"ל דאסור מדין תוספת על המתיר או דמחיצה ד' נמי חשיב מתיר וכו"ל.

(ו) ועי' בחי' הריטב"א בשבת דכתב "נמצאת למד דחדא מחיצה או שתים ליכא לא עשיית אהל ולא תוספת", ובעירובין כתב "הלכך עושה שתי מחיצות דליכא שום הכשר סוכה ולא הכשר רשות אפילו משום תוספת ליכא", ומבואר דבמחיצה רביעית דאסר ר"א הוא משום דהוי תוספת, ובמחיצה ראשונה ושניה ליכא לאסור מחמת איסור דתוספת כיון שלכא שם שום הכשר, וכן ע"ש דכתב בתו"ד "ואי דעביד לה ברה"י אפילו מחיצה שלישית נמי שרי דלא כלום קא עביד", ומשמע דגם לר"א שרי.

(ז) עי' בתוס' ר"פ בעירובין מ"ד א' שכתב דכשאיין המחיצה מתרת ס"ל לרבנן דשרי לעשות משום דאי"ז אלא תוספת אהל עראי, ומבוי' דלר"א ה"ז אסור, ורק לרבנן ה"ז מותר משום דהוי תוספת, וצ"ע טובא דאח"כ הק' מ"ט עשיית גג אסורה אף כשא"ז מתיר, [ע"ש מה שתיירץ, וצ"ב], ומבואר דמחיצה שאינה מתרת ליכא איסור כלל, אף בשעשה אותה מתחילה ואינה תוספת, וצ"ע הא כתב לעיל דבעי' לדין מוסיף כדי להתיר, [ודוחק לומר דחשיב דמוסיף את הגג על המחיצות שלמטה], וע"כ כנ"ל דבאמת ליכא שום איסור במחיצה שאינה מתרת, אלא דמ"מ כשעושה מחיצה רביעית דהוי תוספת על מחיצה המתרת, בזה פליגי ר"א ורבנן, ולכך הק' דבגג חזי' דאיכא איסור בעשיית מחיצה שאינה מתרת, אף בגוונא דאינו נחשב לתוספת על האהל.

אולם יש לבאר עוד דברי ר"פ כמו דנתבאר לעיל בלשון תוס' בעירובין דאף דלדידן ליכא איסור במחיצה שאינה מתרת, היינו דומיא דהא דלדידן שרי תוספת על אהל עראי, דלדידן לא נאסר אלא פעולה חשובה של אהל, ולכך מחיצה שאינה מתרת, אף באופן דאינה תוספת ל"ה יצירה חשובה ושרי, אך לדעת ר"א דתוספת אהל עראי אסורה, ה"נ אסור לעשות מחיצה שאינה מתרת, ולכך הק' בתוס' ר"פ דלרבנן דשרו להוסיף על אהל עראי ה"ה נמי דשרי מחיצה שאינה מתרת, ואמאי בגג איכא איסור.

(ח) עי' בתוס' בשבת דכתבו להוכיח מסוגיא דהני דיכרי, בעירובין ק"ב א', ועי' בעו"ש דלמד דכוונתם דהנידון התם בדין איסור אהל על המחיצות, ועי' במג"א ריש סי' שט"ו עליו דאדרבא כוונתם להביא ראייה מהתם דבגג אין נפק"מ אין הוי מתרת או לא.

שיטת המהר"ם

(א) עי' בב"י סו"ס שט"ו דהביא מהמרדכי פרק כירה בשם המהר"ם דאסור לעשות בשבת מחיצה לפני הספרים בשביל עשיית צרכיו, אולם בעשה טפח מער"ש יכול להוסיף עליו, ועי' בפמ"ג שט"ו משב"ז סק"א דהק' דבשלמא אי נימא דמיירי דעשה את הטפח לאורך המחיצה שפיר י"ל דשרי להוסיף על טפח מהמתיר, אבל אי נימא כדמשמע במלשון המרדכי דמיירי דעשה את המחיצה על רוחב הפתח קשה הא אין הטפח מתיר כלל, אולם עי' בפמ"ג בא"א שט"ו סק"ג דכתב דבאמת אף בטפח לאורך הפתח נמי קשה דהא אין מחיצה פחות מרחב ד"ט, וע"כ דאף באינו מתיר הוא נידון כמוסיף, [ועי' תהל"ד דהק' מלחי רחב טפח], ועי' באבנ"ז סי' רכ"א סק"א אות ג' דדן דאף אי מיירי דעביד טפח לאורך הפתח סו"ס הוא מוסיף על המתיר והוי כעשיית מחיצה

לכתחילה, ומכח זה הוכיח דס"ל למהר"ם כשיטת האו"ז והיראים דכל האיסור הוא רק בעשיית מחיצה המתרת, אבל שרי להוסיף עליה.

(ב) והנה לדברי המהר"ם ע"כ צ"ל דהא דאסור לעשות מחיצה ג' המתרת, ולא אמרי' דהוי תוספת על ב' מחיצות הראשונות, משום דאינו נידון כתוספת על רוח אחרת, ורק אם התחיל לעשות המחיצה באותו רוח הוא דמהני תוספת, אולם בדעת תוס' חזינן דפליגי בתרתי וס"ל דלעשות מחיצה לצניעות ברוח ד' מותר, משום דהוי תוספת על המחיצות שבג' הרוחות, ומבואר דגם בב' רוחות נידון כתוספת, ואפ"ה במחיצה המתרת ה"ז אסור, וכמו שפירש ר"ת, דלא חשיב תוספת אלא אם כבר עשה מקצתו, ומשא"כ במחיצה המתרת כל שלא עשה המחיצה הג' אכתי ליכא היתר כלל, ולא חשיב כתוספת, וממילא פשיטא דה"ה אם עשה מקצת מגובה מחיצה ג' נמי יש לאסור, וכדחק' באבנ"ז הנ"ל, ונמצא דפליגי בתרתי חדא אם מחיצה ברוח א' מהני להחשיב למחיצה שברוח הב' כתוספת או לא, ותו פליגי אם במחיצה המתרת יש היתר של תוספת מחיצה.

(ג) ונראה דב' הפלוגתות תלוי במה דיש לדון בהיתר דתוספת על אהל עראי, האם הוא משום דכל האיסור הוא להתחיל לעשות בשבת, אבל לא אסרו להמשיך את מה שכבר התחיל מער"ש, או דהגדר בזה הוא דלא אסרו אלא יצירת אהל חדש ולא להוסיף על אהל קיים, ונפ"מ בזה אולי י"ל, אי שרי להוסיף על אהל שנעשה מאליו מער"ש], ונראה דהמהר"ם ס"ל דיסוד ההיתר הוא להמשיך מה שהתחיל מער"ש, וע"כ כל שהתחיל לעשות מער"ש, אף דאינו מתיר כלל, מ"מ כיון שעתה הוא ממשיך מה שהתחיל שרי, ומה"ט ל"מ מה שעשה מער"ש מחיצה ברוח זו להתיר לעשות מחיצה ברוח אחרת, דכל מחיצה הויא עשיה לעצמה, ובעשיית המחיצה ברוח זו לא התחיל מער"ש, אך דעת התוס' דיסוד ההיתר הוא שלא נאסר אלא יצירת אהל חדש, וע"כ אם המחיצה מער"ש עדין לא התירה, ול"ה עלי' כלל תורת אהל, נמצא דעתה הוא עושה אהל חדש, שלא הי' אהל קיים מער"ש, ומאידך שפיר מותר להוסיף על מחיצה שברוח אחרת, דכיון דהאהל דמחיצות הוי כלפי הרשות הנגדרת בהן, הרי זה תוספת על האהל.

(ד) אלא דבעיקר הוכחת האבנ"ז דהמהר"ם חולק על תוס', העירני ידיד הרב ברוך רוכלין גי"ו דיש לדון ולחלק, דבאמת תוס' נמי מודו דכל שהתחיל בעשיית הדופן יכול להמשיך את הדופן, אלא דס"ל דכיון דלולי המחיצה הב' אין למחיצה הא' הכשר, ע"כ דהמחיצה המתרת אינו נידון כהמשך למחיצה הקודמת, אלא התורה הצריכה ג' מחיצות, ודנין כל מחיצה כדבר בפנ"ע, ולכך אינו נחשב לתוספת על המחיצות הראשונות, אבל אה"נ בעלמא שייך דין תוספת מרוח לרוח, ומה"ט ס"ל למהר"ם דשייך דין מוסיף אף על טפח, דסו"ס הוי תוספת על המחיצה, ודו"ק היטב, נובנוס"א י"ל דכל מה דמתרת מפקיע שם תוספת הוא רק היכא דהוי מחיצה בפנ"ע, אבל היכא דהוי תוספת במחיצה גופא אף במתרת חשיב כתוספת].

וע"ע מה דנתבאר בזה בהערות לסי' שט"ו על דברי הפמ"ג בסי' תר"ל בדין תוספת צוה"פ על טפח בדופן הג'.

איסור עשיית אהל

א. קל"ז ב' - קל"ח א' ואין נותנין. ב. שם תני רמי בר יחזקאל - קל"ח ב' אידך מאי היא. ג. קל"ט ב' מערים אדם על המשמרת וכו'. ד. שם אמר רב האי פרוקא וכו'. ה. ביצה ל"ב ב' ואין מקיפין וכו' - ל"ג א' ת"ר וכו' ובתוס' וברא"ש ותוס' שבת ל"ו ב'. ו. עירובין ק"א א' היתר דמלמעלה למטה וכן שבת מ"ג ב'. ז. עירובין ק"ב א' שלח ליה - ע"ב במשנה. ח. רמב"ם פכ"ב הכ"ז עד סוף הפרק, טושו"ע סי' שט"ו, סי' תק"ב ס"א, סי' ש"א סעיף מ - מ"א, סי' ש"א ס"ו.

קל"ז ב'

(א) גמ' - אבעיא להו תלה מאי וכו' אלא אמר אביי מדרבנן הוא וכו'. עי' ברש"י קל"ט ב' דהוכיח דלמסקנא טעמא רק משום עובדין דחול, מהא דמבואר שם דמערים אדם על המשמרת לתלות בה רימונים ותולה בה שמרים, ואי טעמא משום אהל מ"ש רימונים משמרים, אבל אי טעמא משום עובדין דחול, א"ש דברימונים אי"ז עובדין דחול.

ועי' בביאור הגר"א שט"ו סעיף ה' וסעיף ט' דרש"י לשי' דביאר דמנקיט אביי חומרי דמתני' דטעמא דכסא גלין משום שמא יתקע, וכיון דלאו כולהו טעמא משום אהל, ה"נ האיסור במשמרת אינו משום אהל, וביאר הגר"א דתוס' דהק' על רש"י דהא כולה שמעתתא מיירי באיסור אהל, ע"כ ס"ל נמי דהאיסור במשמרת משום אהל, ולא משום עובדין דחול, והוסיף הגר"א דלפי תוס' צ"ל דהא דמבואר בגמ' דטעמא משום עובדין דחול הוא רק טעם לאיסור אהל עראי, נולכאו' י"ל עוד דרש"י הוכרח לזה, דהא ביאר בביצה ל"ג א' דלר"ש דדבר שאין מתכוין שרי, ליכא איסור אהל בפוריא וכדו', ובתוס' חלקו עליו דחשיב מתכוין, ולכך ביאר רש"י דטעמא משום עובדין דלא תהא סתמא דמתני' כר"י].

ועי' ברמב"ן דתמה על רש"י דהרי הגמ' בתחילת הסוגיא פריך השתא לר"א וכו' ומבואר דאיסורו משום אהל עראי, ודוחק דרק לר"י דדרך אהל הוא פריך הכי, ולכך פירש הרמב"ן דודאי איסורו משום אהל עראי, והא דשרי לתלות בה רימונים משום דבשמרים צריך למותחה וברימונים אי"צ למותחה, ועי' ברשב"א דתמה דא"כ מדוע לא מחלק הגמ' בין מותחה יפה לאינו מותחה יפה, ועוד הק' דא"כ למאי בעי' לתלות בה רימונים, הא כיון דלא מתחה אינו אהל כלל.

(ב) והביא הרשב"א מרבינו יונה דבתולה לרימונים שרי כיון דאינו עשוי לחלל שתחתיו, אבל בשמרים עשוי לחלל שתחתיו, והק' הרשב"א דא"כ גם כשתולה בשביל שמרים הרי אינו צריך לחלל עד שיביא את הכלי והוי מלמעלה למטה, והוסיף הרשב"א דאי נימא דכיון דדרכה בהכי דנותנין את המשמרת ואח"כ נותנין כלי תחתיה משו"ה אסור אף מלמעלה למטה, א"כ תקשי השתא דרוצה בה לשמרים יאסר ליתן כלי תחתיו, ומה מועיל הערמה, ותי' דליכא איסור רק אם עשה מתחילה ע"ד כן, ועוד תי' דשאני שמרים דחשיב מתחילה כצריך לחלל שתחתיו שהרי צריך לחלל להכניס הכלי, וכל דבריו צריכים ביאור.

ולכאו' נראה, דהרשב"א בתחילה סבר דצריך לחלל היינו חלל תוך הכלי, ולכן הק' דלא חל שם אהל כשמותח המשמרת כיון שאין כאן עדיין את חלל הכלי, ואף לכשיביא את הכלי ועושה חלל לאהל, נמי שרי, כיון דזה ההיתר של מלמעלה למטה, וע"ז הוסיף הרשב"א דבאופן שדרך לעשות כן איכא איסור אף מלמעלה למטה, אלא דהק' דא"כ גם כשתלה לרימונים יאסר דהא האיסור הוא בזמן הבאת הכלי, (וצ"ב לס"ד דהרשב"א אמאי שרי בעשה מע"ש, ויש לחלק), ועל זה מתרץ הרשב"א דהאיסור הוא בצירוף שני המעשים ולכן כשתלוא לרימונים א"א לצרף מעשה הראשון ולכך שרי, ובתי' השני ביאר דחשיב שצריך את החלל מתחילה שהרי צריך את החלל להכניס את הכלי, והיינו דאין דנין על חלל תוך הכלי, אלא על החלל של מקום הכלי, ועדיין צ"ב בכ"ז.

(ג) עי' ברמב"ם פכ"א הל' י"ז דכתב "וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לשמר" ועי' במ"א שט"ו ס"ק י"א דהביא דברי הרמב"ם בתשו' סי' ש"ו דהאריך לבאר דר"י דחייב חטאת ס"ל דמשמרת הוי אהל קבע, והגמ' פריך דא"כ תלה כוזא נמי, והיינו דאם חיובו משום אהל אף בכוזא יש לחייב משום אהל, ולכך הוכיח אביי דטעמא משום דחיישינן שיבא לידי סינון במשמרת, אבל בכוזא שרי כיון דאינו יכול לבא לידי סינון, ונמצא לפי הרמב"ם דלמסקנא אין חיובו משום אהל אלא משום משמר, ועי' היטב בביאור הגר"א שם דנראה דדייק מדברי רש"י ד"ה ה"נ דכל החילוק בין ההו"א למסקנא הוא רק אם איסורו מדאו' או מדרבנן, וצ"ב דהרי לרש"י למסקנא טעמא משום עובדין דחול, ועי' שם עוד דביאר דמדברי המג"א משמע דהשו"ע סובר כדברי הרמב"ם דטעמא משום איסור משמרת ולא משום אהל, ונפק"מ דשייך איסורו גם באופן דליכא אסור אהל, וכדביאר במ"א דמה"ט לא מהני מה דליכא מחיצות, וע"ז כתב הגר"א דלשון השו"ע משמע דאיסורו משום אהל, וכדביאר בט"ז דאיסורו משום חלל הכלי, אולם עי' בדמשק אליעזר דביאר דברי הגר"א באופ"א וצ"ע.

(א) עי' בתוס' בביצה ל"ב ב' דהוכיחו דלדין אהל בעי' מחיצות, דאל"כ יהא אסור להעמיד השולחן על הרגלים, וכמו"כ הוכיחו דבהיו המחיצות עשויות מתחילה נמי שרי, דאל"כ איך שרי להחזיר את הקדירה, אולם הוכיחו מדינא דפרוונקא דבכלי גדול איכא איסור אף בהיו המחיצות עשויות, וכ"כ בתוס' שבת קל"ח א' ד"ה כילה דע"כ באהל אינו חייב אלא על עשיית גג ומחיצות, ובתוס' בשבת ל"ו ב' סוד"ה וב"ה הק' אמאי מבואר בעירובין ק"ב א' בסוגיא דדיכרי דבלא שיוור אסור, הרי המחיצות היו כבר עשויות, ותי' דשאני התם דדמי לאהל טפי, אבל קדירה לא דמי לאהל כולי האי, ובתוס' בעירובין ק"א א' ד"ה וכן כתבו עוד תנאי דבעי' שיהא צריך לאויר שתחתיו, ועי' ברשב"א שבת קל"ח א' דהביא מתוס' דבעי' עשיית מחיצות ולצורך אויר שתחתיו, ועי' ברא"ש בביצה פ"ד סי' י"א דג"כ הק' מ"ש מדיכרי דבעי' שיוור טפח, ותי' דשאני התם דהוא בנין חשוב וגם עיקר כוונתו לעשיית אהל.

(ב) והנה בדברי התוס' מבואר דבסוגיא דדיכרי היו מחיצות מער"ש ואסרו אטו אהל קבע, אולם עדיין לא מצינו בתוס' דיהא איסור באופן דכוונתו לאהל אף בגג לחוד, ועי' לשון הרא"ש בביצה דכתב בקו' "אלמא דמקרי אהל בלא מחיצות" והוכיח מזה האבני נזר סי' רכ"ב סק"ב דס"ל לרא"ש דהיכא דמכוין לעשיית אהל איכא איסור אף בליכא מחיצות כלל, ותמה באבנ"ז מנ"ל להרא"ש דהתם ליכא מחיצות, אולם עי' חזו"א נ"ב סק"ב דכתב דכוונת הרא"ש דהיו המחיצות מבעו"י, [ועי' בק"נ אות ט' ובנתיב חיים על ט"ז סק"ד]. והנה הרא"ש כתב בתי' ב' סברות דהוי בנין חשוב וגם מתכוין לאהל, ועי' בק"נ דע"כ עיקר הסברא הוא משום דתלוי בכוונתו, דאל"כ תקשי אמאי איכא איסור אהל בסיאנא, הא ליכא מחיצות, וע"כ דכל דכוונתו לאהל לא בעי' מחיצות, וכ"כ בשע"צ שט"ו ס"ק כ"ה בשם האחרונים.

וצ"ע אמאי באמת לא הוכיחו הראשונים מדינא דכובע דלא בעי' מחיצות במכוין לאהל, ואולי י"ל דס"ל דודאי כל שדרכו בלי מחיצות הרי"ז אסור, וכל הנידון הוא בדבר שדרכו במחיצות, דאינו אסור בלא מחיצות, ומ"מ במכוין אסור.

(ג) עי' במ"ב ס"ק כ' ושע"צ ס"ק כ"ו דכתב דהא דמבואר בראשונים דהיכא דכוונתו לאהל אסור אף בלא מחיצות, הוא אף באופן דאין כוונתו לאהל, אלא כוונתו בשביל תשמיש למטה מהגג כמו כיסוי פירות וכדו' נמי אסור, ורק באופן דאינו פורס לתשמיש שלמטה שרי, ועי' בחזו"א סי' נ"ב ס"ק ט' דהק' דהא בתוס' בביצה הק' על דינא דפרוונקא אמאי אסור הא היו המחיצות מקודם, ומכאן זה הוכיחו דכלי גדול גרע, וקשה הרי כיון דמכסה את הכלי לצורך השימוש בו, לא בעי' מחיצות, והוכיח מזה החזו"א דדוקא באופן דמכסה לצורך תשמיש דירה, לא בעי' מחיצות, אבל כיסוי אוכלין וכדו' לא חשיב ככוונתו לאהל, [ולכא"ו ע"כ צ"ל דאי"ז סברא בשם אהל דאו', דהא בעירובין ל"ה א' איכא מ"ד דמגדל הוי אהל, אעפ"י דאינו משמש לתשמיש דירה, ויש לדחות].

אולם עי' בבאיור הגר"א ס"ק י"ד דכתב לתרץ דינא דסעיף י"ג דאסרו בפרוונקא אכולי קובא, דכיון דכוונתו לאהל אסור אף דהמחיצות היו מקודם, ובאמת דבתוס' בביצה דלא הק' כלל מ"ש מדיכרי, ולא הזכירו כלל לחומרא דכוונתו לאהל לא בעי' מחיצות, ויתכן דבאמת פליגי על סברא זו, ולכך הוצרכו לחלק בין כלי גדול לכלי קטן, ועי' ברא"ש דהק' מהסוגיא בעירובין לגבי דיכרי, ותי' דהיכא דכוונתו לאהל גרע, ולא הזכיר לקו' מהסוגיא דפרוונקא, ויתכן דס"ל כהגר"א דזה מיישב נמי לקו' זו, ואדרבא מהא דלא תי' על הסוגיא דדיכרי דכלי גדול גרע, ע"כ מוכח דס"ל דלדבריו אין הכרח לחילוק זה.

אולם עי' במג"א שט"ו ס"ק כ"א דכתב כסברת תוס' דהאיסור לכסות כלי אף שאינו עושה מחיצותיו, משום שהוא כלי גדול, ומבואר דאעפ"י דאנן קי"ל דהיכא שכוונתו לאהל אסור אף בלא מחיצות, מ"מ בכיסוי כלי היה לנו להתיר כיון שאינו עושה המחיצות, וצ"ב הרי כיסוי כלי נעשה להגן על מה שבתוכו, וא"כ מ"ט לא חשיב כעשוי לשם אהל דאסור אף בלא עשיית מחיצות.

אולם עי' במ"ב ס"ק מ"ח במוסגר והוא מהגר"ז סעיף י"ט דבארו דאינו מתכוין לאהל אלא רק לכיסוי בעלמא, ועי' פמ"ג משב"ז שט"ו י"א דכתב דאי לאו דמכוסה כולו לא מהני הכיסוי כיון דיפלו בתוכו פסולת.

(ד) ובעיקר דברי התוס' דיש חילוק בין כלי גדול לכלי קטן, עי' חזו"א נ"ב ס"ק י' [ד"ה במ"ב ס"ק כ"ב הא'] דביאר דסברת תוס' דבכלי גדול אין המחיצות חשיבי כחטיבה אחת, ועי' הגג נעשו המחיצות לחטיבה אחת, ולכך חשיב כאילו בנה אף את המחיצות, ולפי"ז אם ליכא מחיצות כלל, ליכא איסור אף בכלי גדול, אולם לכאור' מדברי הרשב"א דכתב דבכלי קטן שרי מדין כיסוי כלי, אלא דבכלי גדול ליכא מעליותא דכיסוי לי, מבואר דאין החרון מחמת דבכלי גדול אי"ז חטיבה אחת, דסו"ס בכיסוי כלים ליכא עשיית אהל, ויש לפלפל בזה.

ובתוס' שם הוכיחו מכירה דבעי' שיעשה מחיצות, והנה קדירה על גבי כירה הוא דיש בה שיעור ב' קדירות, כמבואר בשבת ל"ח ב', ולפי"ז מוכח דבשיעור ב' קדירות עדיין חשיב כלי קטן, דאל"כ ליכא ראייה דבעי' מחיצות, דשאני התם דחשיב ככלי גדול וכדבאר' בסו"ד שם, ואין לומר כיון דאין סותמין בדרך כלל לכל הכירה, חשיב כפלגא דכובא, דא"כ מה הק' כל מפרוונקא על כירה, הא כירה הוי פלגא דשרי בפרוונקא, ועי' היטב בלשון החזו"א נ"ב ס"ק ב' אות ג' דכתב דדנין לפי שיעור הקדירה ולא לפי שיעור הכירה, וצ"ע בכ"ז, ועי' בחי' הר"מ קזיס דביאר דכל מה דכתבו תוס' דכלי גדול שאני, הוא רק באינו מיוחד לכך, ע"ש.

(ה) עי' ברשב"א ובריטב"א ובר"ן קל"ט ב' דהק' מדוע אכולא כובא אסור, וכי בכיסוי כלים יש איסור אהל, והביא לתי' תוס' דכלי גדול גרע, והק' דוכי נתת דבריך לשיעורין הרי כיסוי קרקעות לא אסרוהו משום אהל, ולכך כתבו בשם הראב"ד דהאיסור בכובא אינו משום אהל אלא משום דמחזי כמשמר, ומבואר מדבריהם דתוס' מודו ליסוד הדברים דכיסוי כלים אינו בכלל דין אהל, ורק בכלי גדול יש דין אהל, וכ"כ בחזו"א סימן נ"ב סק"א ד"ה והא.

וכן צ"ל בהכרח לדעת הגר"א דהובא לעיל סק"ג דביאר דלפי סברת הרא"ש דכל שכונתו לאהל אסור אף בלא עשיית מחיצות, ניהא הא דאסרו בפרוונקא אכולי כובא, כיון דכונתו לאהל, והנה אי נמא דלדעת התוס' אף כיסוי כלי קטן יש בו משום אהל, ולא שרי לכסות כלי קטן אלא משום שאינו עושה המחיצות, א"כ לפמש"כ הגר"א דבכיסוי כלי יש לאסור גם בלא שעושה המחיצות משום שכונתו לאהל, ה' בדין שיהא אסור בכל גווני לכסות אף כלי קטן, וזה ודאי שרי, [אולם עי' ט"ז סוף ס"ק י"א דחילק דכלי שאינו מיוחד אסור אף בכלי קטן, אולם לא משמע דהגר"א ס"ל הכין], וע"כ צ"ל דכיסוי כלי קטן לא חשיב כלל כאהל.

(ו) בעיקר קו' הרשב"א הרי מתבאר מדבריו דפי' לדעת התוס', דאף בכיסוי כלי שיש לו בית אחיזה יש בו משום אהל, שהרי כיסוי קרקעות אינו ניטל אלא אם יש לו בית אחיזה, ואפ"ה נקטו הראשונים דלדעת התוס' יש בו משום אהל.

והנה בט"ז ס"ק י"א דכל האיסור בכובא הוא רק משום דאינו כיסוי המיוחד לכך, ועי' בנתיב חיים שם דהק' דהא מבואר בגמ' בדף מ"ח א' ונפסק בסי' ש"כ סט"ו דלא שרי לכסות בפרוונקא, אלא בשהוא עשוי לכיסוי דלא קפיד עלי' ולא אתי לידי סחיטה, ולפי"ז הרי בע"כ דבדינא כובא מיירי שהבגד עשוי לכך, ואפ"ה אסור משום אהל, [ואפ"ל שהרי כל האיסור לכסות משום חשש סחיטה, הוא רק בכלי מלא מים, אך במלא שאר משקין שרי, וכמב' בסימן שי"ט ס"י דבשאר משקין לא חיישי' לסחיטה, והרי לפמש"כ הגרע"א בגליון בשם גן המלך דהכא איירי בחבית מלאה יין, שפיר מותר לכסותה אף בבגד שאינו מיוחד לכך, אך המ"ב נקט דאיסור כיסוי חבית הוא אף במלאה מים, וכמש"כ להדיא בסקמ"ט, וע"כ קשיא לי' ע"ד הט"ז, ועוד דהרי דעת הט"ז סו"ס ש"כ דיש לאסור לכסות חבית מלאה יין לבן, משום חשש סחיטה, ע"ש, והובאו דבריו במ"ב סימן שי"ט סקל"ח, ואכ"מ].

ועי' בגר"ז סעיף י"ט דביאר דיש חילוק בין כלי המיוחד לכך, לאופן דיש בו תיקון המוכיח דהוא עומד לכך, ולכך אף דפוונקא הוא מיוחד לכך, מ"מ אינו מוכח שהוא עומד לכך, אולם עי' במג"א סק"ו והביאו במ"ב ס"ק מ"ח דתיבה רחבה שיש עליה כפורת אם אינה קבועה בצירים אסור להניח עליה בשבת אע"ג דאינה קבוע כלל ואינה עשויה אלא לפתח בעלמא אסור, ומבואר דאף בכיסוי שיש בו תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך, אסור משום אהל, וצ"ל דמ"מ כיסוי שיש לו בית אחיזה עדיף טפי.

אולם נתבאר דהרשב"א והריטב"א נקטו דלפי תוס' אף בכיסוי כלי שיש לו בית אחיזה יש בו משום אהל, ועי' בתהל"ד שט"ו סקי"ט דביאר דזה באמת הישוב על קו' הרשב"א לדעת תוס'.

ז) ועי' בב"ח סו"ס שט"ו דתי' על קו' תוס' דמיירי דמטלטל את החבית ממקום למקום, ואח"כ שוטח עליה את הבגד, וחשיב דעשה מחיצות וגג, ועי' במ"ב שט"ו ס"ק מ"ח דפסק להל' בשם הפמ"ג והחיי אדם כדברי הב"ח, ועי' בפמ"ג משב"ז סוף סק"ד דמשמע בדבריו דתוס' נמי מודו לב"ח, אלא דמשמע להו דמיירי אף באופן דהחבית עומדת במקומה, וצ"ע כיון דמבואר ברשב"א דבכלי קטן איכא היתר דכיסוי הכלים, הרי ודאי דגם לדעת התוס' מותר לכסות כלי שאינו רחב הרבה, אף בשהוא עושה את המחיצות, דכיסוי כלי קטן לא נחשב כלל לעשיית אהל, וממילא אף אי נימא דהעברת הכלי ממקום למקום חשיבא כעשיית המחיצות, מ"מ אין לאסור לכסותו, דכיסוי כלי קטן אינו בכלל איסור אהל, וצ"ע.

עוד יל"ע טובא בעיקר דברי הב"ח דאף אי נימא דכל שמעביר המחיצות ממקום למקום חשיב כעשיית מחיצות, אכתי צ"ע איך אפשר לומר כן לגבי העברת כלי ממקום למקום, דבשלמא במעביר מחיצות ממקום למקום, הרי מעמיד את המחיצות במקום אחר, וכשמעמיד המחיצות במקום אחר הרי זה כעשיית מחיצות, אך בכלי דהאהל הוא על קרקעית הכלי, מה איכפ"ל דמעביר את הכלי ממקום למקום, הרי אינו עושה אהל על מקום אחר, שהרי אין הכלי אהל על הקרקע שמתחתיו, אלא על קרקעית הכלי, וצ"ע ג.

ח) ובחזו"א נ"ב סק"י [ד"ה במ"ב ס"ק כ"ב הב'] תמה על המ"ב דכמו דשרי לכסות את הכלי מחמת דאית לי' מחיצות, ה"נ שרי להוליך את המחיצות ממקום למקום, וכוונתו דהא זה ודאי דמותר להעביר אהל העשוי מע"ש ממקום למקום ואינו נחשב כעשיית אהל, [וכמש"כ בנובי"ת או"ח סו"ס ל'], א"כ ה"נ העברת מחיצות ממקום למקום אינו חשיב כעשיית מחיצות, וכיון דלא נאסר עשיית הגג לחוד אלא אם עשה גם את המחיצות, אין לנו לאסור בגונא שמעביר המחיצות ממקום למקום, דאי"ז עשיית מחיצות.

ולכאור' צ"ל דהב"ח הפמ"ג החיי אדם והמ"ב ס"ל דלעולם עיקר עשיית האהל הוא בעשיית הגג עצמו, אלא דנאמר בזה תנאי שיהא כדרך עשיית אהל ויביא גם המחיצות, ולכך בזה סגי שיעביר המחיצות ממקום למקום דכבר הוי כדרך עשיית אהל, ול"ב שיהא תורת עשיית אהל על המחיצות, [ועי' בחזו"א סימן נ"ב סוף סק"י דכתב דכסא טרסקל שאין לו גג שפתחו בשבת, אסור לפרוס עליו סדין, וצ"ע דלכאור' לדעתו יש להתיר דכיון דלא אסרו עשיית אהל אלא בשעשה המחיצות בשבת, הרי דבכסא טרסקל דמותר לנטותו בשבת ולא חשיב זה כעשיית מחיצות בשבת, היה בדין דאף בהיה סגור מער"ש ופתחו בשבת, יהא מותר לפרוס עליו סדין, וצ"ע].

ט) ובעיקר דברי הב"ח, עי' בתוס' הרא"ש עירובין ק"א א' דהק' על רש"י דביאר דביעתא מיירי דכבר היו מחיצות מער"ש, ותמה עליו דכה"ג ודאי שרי, דכיון דכבר יש מחיצות ליכא איסור אהל, והוסיף בתוס' הרא"ש "ובמה שמטלטלו מכאן לכאן לא מיחזי כבונה, ולא אסרינן אלא היכא דהאידנא עביד מחיצות דומיא דמדורתא" וזה ראייה גדולה לחזו"א, והתם מיירי בפשוטו במחיצות לחוד, ומ"מ ליכא איסור בהעברת המחיצות.

ובאמת דמוכח כן אף מגוף קו' תוס' על רש"י דהק' על רש"י דשאני חביות דמסדר זו אצל זו, אבל הכא הרי עביד למחיצות, ואי נימא כדברי הב"ח אין מקום לקו' דהא מבואר להדי' ברש"י בביצה ל"ג א' דמיירי דמביא כלי ומסדר עליו את הביצים, וכה"ג הרי עושה גם את המחיצות, וע"כ מוכח דפשיטא לתוס' דגם בכה"ג שמביא הכלי לא חשיב כעשיית מחיצות, ולפי"ז מובן אמאי תוס' מיאנו בתי' הב"ח.

י) ועי' בתהל"ד שט"ו סק"ה דהוכיח כדברי הב"ח, דהנה מבואר בשו"ע בסעיף ג' דמיטה שלהם מיירי שהרגלים הם דפים כדופני תיבה, אבל מיטה דידן ליכא אסור אהל כלל כיון דליכא מחיצות, ובסעיף ד' הביא השו"ע לדינו של הרשב"א דמיטה שהיא מסורגת בחבלים, אם יש בין חבל לחבל ג"ט אסור לפרוס עליהן סדין משום דעביד אהל, ואם אין בין חבל לחבל ג"ט שרי, והרי למה דפסק השו"ע בס"ג ע"כ דהכא מיירי במיטה שלהם, וכמו"כ מיירי דעביד למחיצות מער"ש, דהא שרי לעשות גג בלא מחיצות, וקשה הרי ע"כ מיירי במיטה שכבר היו רגליה מתוקנים מערב שבת, דאם לא היו מתוקנים מער"ש, לא משכח"ל ההיתר של אין בין חבל לחבל ג"ט, וכן לא משכח"ל ההיתר של פרוס מער"ש כשיעור טפח, ובע"כ צ"ל דעשיית מחיצותיה בשבת הוא ע"י שמעבירה ממקום

למקום, ובאמת דמפורש כן להדי' בדברי המ"ה ס"ק כ"ד ושעה"צ ס"ק ל"א ע"ש היטב, ומוכח כדברי הב"ח, וע"ש בתהל"ד דדחה דאינו ראייה די"ל דמטה דמי לפרוונקא דכתבו התוס' בביצה דהואיל ורחב הרבה הוי אהל, אולם עי' במ"ב ס"ק י"ח דמבואר דהשו"ע בס"ג מיירי באינה רחבה, ודוחק לומר דבס"ד מיירי ברחבה.

י"א) עוד יש לדון מעיקר דינא דמשמרת וכו' דפסק בשו"ע ס"ט דטעמא משום אהל ואסור לנטותה, וצ"ע מ"ט אסור, הרי לא עשה מחיצותיה בשבת, ועי' בפמ"ג משב"ז סק"ט דביאר דמשום שנוטל כלי ונותן המשמרת עליה, הוי עשיית אהל ומחיצות יחד, עכ"ד, ומבואר להדי' דהעברת הכלי ממקום למקום חשיב כעשיית מחיצות.

י"ב) ובתהל"ד שם הוכיח דהעברת המחיצות ממקום למקום לא חשיב כעשיית מחיצות, מדינא דהגמ"י שהביא המחבר סימן רנ"ג ס"ג דמותר להניח קדירה ריקנית ע"ג הכירה ולשום קדירה שהתבשיל בתוכה ע"פ הקדירה, ואמאי לא אסר משום אהל, ש"מ דהעברת הקדירה ממקום למקום לא חשיב כעשיית מחיצות, והנה לד' החזו"א סימן ל"ז סק"א דהתירא דקדירה ריקנית הוא בשמניחה הפוכה ומניח הקדירה עלי', ליכא ראייה, אולם בלא"ה אינו מובן דהתם הרי אינו צריך לאויר שתחתיו.

א) עי' ברשב"א דהק' על תוס' דגוד הרי אין לו רק קונדיסין ומ"מ אסור, וע"כ דלא בעי' דפנות לחיוב אהל, ושאני שולחן דאין לו צורך באויר שתחתיו, משא"כ במיטה דמשתמש באויר שתחתיה בשביל נתינת הסנדלין וכיו"ב, ועי' בחזו"א דגם לדעת הרשב"א דא"צ מחיצות מ"מ צריך שיעשה את המעמידים, ולפי"ז מבאר מה שיישב הרשב"א את דעת הר"י קלח ב' דכשעושה האהל בפעם אחת שרי, ומ"ש מקדירה וחבית וביצה דאסרינן בביצה, ומיישב הרשב"א דשם עשו גם המחיצות, וכ' החזו"א דאף שהרשב"א סובר דא"צ מחיצות מ"מ צריך שיעשה שם המעמידים, [ולפי"ז מיושב קו' הגר"א דלהלן סק"ב על הרשב"א אמאי שרי מלמעלה למטה, דהא גם הרשב"א מצריך שיעשה מעמידים ובהו שייך ההיתר של מלמעלה למטה], ודברי החזו"א הם חידוש דאעפ"י דכל מה דבעי' למעמידים בשביל הגג, מ"מ הווי חשיבי חלק מצורת האהל.

ב) עי' בביאור הגר"א סי' תק"ב דהוכיח מהא דשרי מלמעלה למטה "דאהל בלא דפנות ע"כ מותר דאל"כ אפי' ממעלה למטה יהא אסור" ועי' בחזו"א נ"ב סוף סק"ט דראיתו של הגר"א צ"ע דהרי ודאי דכל שהוא מחזיק את הקדירה בידים ל"ש כלל שם אהל, כיון שאינה עומדת אלא מכוחו.

וי"ל דאין כוונת הגר"א להוכיח מהא דלא נאסר בזמן שהגג בידו, אלא כוונתו להוכיח אמאי אינו מתחייב מיד שמניח את הגג על החבית, ומשום דס"ל דיסוד ההיתר בעביד מלמעלה למטה הוא משום דמשנה את סדר בניית האהל האסורה, ולכך הוכיח הגר"א דכ"ז שייך לומר רק אי נימא דאיסור אהל הוא ביצירת הגג והכותלים, דבזה י"ל דהסדר הוא בניית הכותלים ואח"כ גג, אבל אי נימא דכל האהל הוא הגג, נמצא דעשיית הגג הוא כשמניחו על החביות, והרי לא הפך שום סדר בעשיית האהל, דכלפי הגג שפיר איכא איסור אהל כשמניחו על החביות, אבל הרשב"א סובר דגדר ההיתר הוא, דכל דין איסור אהל הוא רק באופן דנעשה האהל בפריסת הגג, אבל באופן דהגג כבר נפרס ואח"כ נוצר האהל הוא שינוי בצורת העשיה.

ג) אולם בעיקר ראייתו של הגר"א דלהיתר דמלמעלה למטה בעי' דדיהא תנאי לחיוב דיעשה גג ומחיצות, תמה החזו"א בסק"ב דין ז' דא"כ תקשי מהא דמבואר בשבת מ"ג ב' דמותר לצורך המת לפרוס מחצלת מעליו, ואח"כ מביא את המיטה, ובארו רש"י ותוס' דהוא מחמת ההיתר דמלמעלה למטה שרי, והרי התם כוונתו להגן מחמת החום, ובאופן דכוונתו לאויר שתחתיו הרי אף לתוס' לא בעי' מחיצות, ולדברי הגר"א קשה איך שייך כה"ג ההיתר דמלמעלה למטה, וע"כ דכל שמחזיקו בידו ודאי ליכא מאן דפליג דשרי, וכן הוכיח בתהל"ד שט"ו סק"ז. [והנה אף דבספר הישר סי' ר"פ מבואר דהוא היתר רק לצורך המת אבל לצורך בהמות כסוגיא דדיכרי ולצורך חי כמו בכילה

אסור, וכ"כ הראב"ה שבת סי' רס"ו בתי' קמא, וי"ל דהכי ס"ל להגר"א, ובאמת לצורך חי אסור כין דעביד לשם צל, אולם מ"מ ע"כ מוכח מתוס' דאינו כן, דהא בארו דבסוגיא דדיכרי אילו ליכא מחיצות שרי למיעבד מלמעלה למטה, וע"כ דאף בעשוי לצל שרי בשינוי, ושוב תקשי קו' החזו"א].

ואפ"ל דהגר"א ס"ל דאף בעשוי לצל בעי' שיעשה מחיצות, אלא דס"ל דבנעשה לשם צל סגי במה דמקודם היו המחיצות, ולכך שייך ההיתר דמלמעלה למטה גם בעשוי לצל, דהא לא היו מחיצות בזמן עשיית הגג, ועי' באבנ"ז סי' רכ"ב סק"ג דהביא כן מהריטב"א והגה"מ, ע"ש, אולם בשעה"צ שט"ו ס"ק כ"ה הביא דלדעת הגר"א אסור גם בלא מחיצות, וצ"ע.

(ד) והנה הרמב"ם הביא לדינא בפכ"ו הכ"א לכל מה דמבואר בגמ' דמת המוטל בחמה באין ב' בנ"א וכו', והק' בכס"מ הרי מבואר שם בגמ' דכ"ז למ"ד למ"ד דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ולהל' הא לא קי"ל הכי, ותי' הכס"מ דס"ל לרמב"ם דבלא"ה צריך לזה משום איסור אהל עראי, ע"ש, ולדברי הגר"א א"ש היטב דהתם לא שייך היתר דמלמעלה למטה, ולכן צריך לכ"ז כדי שיהא אהל העשוי מאליו, ואה"נ אסור להניח את הטלית על המטות, דכיון דהוא לצל לא נאמר ההיתר של מלמעלה למטה, ושרי רק בנשמטים שהאהל נעשה מאליו.

בגדר דין אהל עראי

(א) גמ' - הגוד והמשמרת וכו' לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת. ומבואר דאהל קבע אסור מדאו' ואהל עראי אסור מדרבנן, והנה בגדר דין עראי מצינו בביצה ל"א ב' דאוריא דליבני הוי איסורו מדרבנן, ובפשוטו היינו משום דמצ"ע הוא דבר עראי ולא חזק, ואי"ז דרך בנין, אולם מצינו נמי דכל מה דהוא עראי הוא משום דעשוי לזמן, ובאופן דעושהו לזמן רב הוי אהל קבע וחייב, עי' ברש"י עירובין מ"ד א' ד"ה ואם לאו "ואעפ"י שעראי הוא שהרי יחזור ויפתחנו", ומבואר להדי' דהוי עראי מחמת דדעתו לעשותו לזמן, וכן מדויק בלשון רש"י ביצה ל"ב ב' ד"ה בנין עראי דביאר "שאינו להתקיים", וכן דייק באבני נזר רי"א ס"ק י"ט, וכ"ה להדי' בשעה"צ ס' שט"ו שעה"צ סק"ב סק"ו וס"ק י"א, ומקורו מהפמ"ג, וע"ע במ"ב סי' תרכ"ו סק"כ דהביא לנידון דהפמ"ג והבכור"י אם סוכה הוי קבע או לא.

(ב) ויל"ע בזה מ"ש מאיסור בונה דמה דעושה בנין לשעה אפילו שדעתו לסותרו הוי איסור דאוריתא, וכדהוכיח החזו"א נ' סק"ט מדינא דמיטה של תרסיים דבתקע חייב, וכן הוכיח באבני נזר ס' רי"א ס"ק כ"ה מהגמ' בביצה י"א ב' בסוגיא דתריסי חנויות שאם יש בנין בכלים הוי דאוריתא, אף דעומד לפתוח ולסגור תמיד, וכן הוכיח במשכנ"י סי' ק"י, וא"כ אמאי לגבי דין אהל אינו כן, [והגר"ז סי' שי"ג כתב באמת דדין בונה נמי הוי תלוי לכמה זמן עשאו].

ועי' במשכנ"י שם דבאמת כתב דמה"ט ודאי כל דין אהל עראי הוא רק באופן דהבנין מצ"ע אינו ראוי להתקיים, אבל באופן דראוי להתקיים, אלא דאין דעתו לקיימו חייב, אולם נתבאר לעיל דהפוסקים נקטו דאינו כן, וצ"ע כנ"ל.

(ג) ולכאו' צ"ל דיסוד החילוק הוא דבונה הוא יצירת כלי ע"י חיבור החלקים, אולם בעשיית אהל ליכא חיבור חלקים, והאהל אינו נהפך לחלק מהקרקע, אלא דמעמיד את הדבר בצורה מסויימת ועי"ז נוצר האהל, ובזה נתחדש דאין לזה חשיבות של אהל רק באופן דעושהו לימים רבים, אבל בעושה לזמן קצר, הוי אהל עראי ושרי, משא"כ בבונה כיון דחיובו על עשיית הכלי בחיבור החלקים, אין חילוק אם הוא עשאו לזמן מרובה או לזמן קצר, ואף דמצינו דשייך דין בונה במוסיף על הבנין גם בליכא חיבור כלל, מ"מ מבואר בתוס' קכ"ו א' לגבי נגר דכ"ז דוקא במבטלו לעולם אבל במניחו לשעה שרי ואינו בכלל איסור דבנין עראי, והיינו דכל דליכא יצירת כלי ע"י חיבור חלקים ליכא איסור דבנין לשעה, ורק ע"י דמבטלו לעולם חשיב כבונה.

קל"ח א'

(א) גמ' - תני רמי בר יחזקאל וכו' היה כרוך עליה חוט וכו'. עי' ברש"י דהאיסור הוא מדין אהל עראי, ומשמע מרש"י דלא בעי' טפח פרוס, אלא כיון דהטלית מונח ע"ג הקינוף, וכרוך בה חוט אינו נידון כעשיית אהל מתחילה, אולם עי' בתוס' דנסתפקו אי בעי' מלבד החוט שיהא פרוס טפח, וצ"ב דאי איכא טפח פרוס למאי בעי' לחוט ומשיחה, וכן הרי בפשוטו נראה דבכיפי דארבא בעירובין ק"ב א' סגי בטפח פרוס, ולא בעי' חוט ומשיחה, וצ"ב, ועי' ברשב"א דהביא מהרי"ף, [ועי' בחזו"א סק"ג דט"ס וצ"ל ר"י], דבעי' טפח פרוס מלבד החוט, ותמה עליו כיון דאיכא טפח פרוס למאי בעי' לחוט.

(ב) שיטת רש"י והרא"ש דטלית כפולה וכילת חתנים חד דינא הוא, וכל האיסור הוא רק אם יש בגגה טפח, ובתרווייהו שרי ע"י חוט או משיחה, אולם דעת ר"ח והרי"ף וכן מבואר במ"מ בדעת הרמב"ם פכ"ב הכ"ט דטלית כפולה היינו שאין בגגה טפח, אבל ביש לה טפח הוי אהל קבוע, [ועי' בבה"ל ס"ח ד"ה שאין דהוכיח מדברי הר"ח בסוגיין דאך ברחב טפח מהני חוט ומשיחה להורידו מאיסור דאו' לאיסור דרבנן, והוא חידוש גדול].

והנה עי' בר"ן דביאר דלדעת הרי"ף ביש בו טפח חייב חטאת מדין אהל קבע, וצ"ב אמאי הוי אהל קבע, ועי' בפמ"ג משב"ז סק"ח דביאר דודאי בעשאו לזמן מרובה ורחב טפח אף הרא"ש מודה דהוי אהל קבע וחייב, ואהל עראי פחות מטפח לכו"ע שרי, ואהל קבע פחות מטפח אסור מדרבנן, אלא דפליגי האם הסוגיא דכילה מיירי בקבוע ולכך אסור מדרבנן בפחות מטפח ומהני חוט ומשיחה, או דמיירי באהל עראי וליכא איסור רק בטפח, ומהני חוט ומשיחה, וכן נקט בחזו"א סי' נ"ב סק"ד, [וע"ש בחזו"א בסו"ד דביאר דבאין בו טפח אינו חייב מדין בונה כ"ש, כיון דבטלה דעתו].

ועי' במ"ב ס"ק ל"ה דהסכים לדברי הפמ"ג דאינו חייב אלא בעשאו לזמן מרובה, וגם הרא"ש מודה בזה, אולם במה דכתב הפמ"ג דבאהל עראי אף הרי"ף מודה להרא"ש דליכא איסור בפחות מטפח, עי' בבה"ל ס"ח ד"ה כל אהל דמלשון הרמב"ם והשו"ע "כל אהל" משמע דבכל גווני אסור אף בפחות מטפח, והוכיח כן מדברי המ"א דכתב בסק"י על דברי השו"ע דיש איסור באהל פחות מטפח, דהוא דעת הרי"ף, והיינו דרש"י והרא"ש פליגי בזה, והרי לדברי הפמ"ג ע"כ מיירי באינו עשוי להתקיים זמן מרובה, דא"כ ודאי אסור, ומ"מ נקט דפליגי בזה הרי"ף והרא"ש, וכבר עמד בזה הפמ"ג א"א סק"י על דברי המ"א.

עוד יל"ע על הפמ"ג מהא דכתב הר"ן בסוגיא דכילי דר"פ דלפי הרי"ף אף דמיירי בפחות מטפח בעי' חוט ומשיחה, והרי התם הוי אהל עראי, ומ"מ אסור לפי הרי"ף.

(ג) ובנוב"ט סי' ל' ביאר בדעת הרי"ף דכל אהל עראי דיש בו טפח חייב, אולם כ"ז דוקא כשעשה גם את המחיצות, אבל בהיו המחיצות עשויות ליכא חיוב, ועי' בתהל"ד סי' שי"א סק"ז דתמה דהא מבואר בדף מ"ג ב' דשרי למיעבד גג ומחיצות מלמעלה למטה, ואי נימא דלשיטת הרי"ף כה"ג הוי איסור דאו', הרי לא מהני שינוי בדאו', ובחזו"א סק"ד תמה עליו דתמוה בסברא דסו"ס אינו אלא לשעה, וע"ע בחת"ס או"ח סי' ע"ב דחולק עליו. [ועי' בשעה"צ סק"ל ל"ט דנראה מדבריו דנקט כדברי הנו"ב בביאור דברי הרי"ף, וצ"ע].

(ד) עי' ברא"ש דתמה על הרי"ף מ"ש מכילת חתנים דמבואר בגמ' דכה"ג שרי, אולם עי' בר"ן דביאר דשאני כילת חתנים דהיא מתוקנת לכך, וכמבואר ברמב"ם פכ"ב הל' ל', [והנה אי נימא כהפמ"ג דבאהל עראי שרי בפחות מטפח, שפיר י"ל דמהני מתוקן לדונו כאהל עראי, אבל אי נימא דאסור אף בפחות מטפח, צ"ל דמ"מ מתוקן לכך עדיף טפי מאהל עראי פחות מטפח].

ועי' במ"א דהוסיף דמשמע ברמב"ם דהוי דומיא דפקק החלון, דהרמב"ם באותו הל' סיים לדינא דפקק החלון, ועי' בפמ"ג דתמה דהתם הוא מדין מוקצה, ועי' בלבו"ש דכוונת המ"א לבאר דאינו דומה לנגר, ולכא"ו מכאן ראייה לדברי הגר"א דהא דבעי' מחשבה בפקק לפי הרי"ף הוא מדין בונה, ולא מדין מוקצה.

ה) והנה הרמב"ם פכ"ב הכ"ט והשו"ע בסעיף י' סתמו דטלית כפולה שרי ע"י חוט, אולם הרמב"ם בהל' ל' והשו"ע בסעיף י"א פסקו בדין כילת חתנים דהא דשרי בפחות מטפח לנטותה משום דמתוקן לכך אבל בלא"ה אסור אף בפחות מטפח, ועי' בט"ז ס"ק י' דביאר דס"ל לרמב"ם והשו"ע דטלית כפולה שרי משום דהוי תוספת על אהל עראי, ועי' בפמ"ג משב"ז סק"י דביאר דס"ל לט"ז דשאני כילת חתנים דהוי אהל קבע, ולא מהני חוט או משיחה, אבל בטלית כפולה ס"ל דהוי אהל עראי טפי מכילה, ושרי בחוט ומשיחה אף ביותר מטפח מדין מוסיף על אהל עראי, ועי' בשעה"צ ס"ק מ"ה דהביאו.

אולם עי' מג"א ס"ק י"ב דביאר דבאיכא טפח מודו הרמב"ם והשו"ע דאסור, ועי' בפמ"ג שם דכן משמע מדברי המ"מ דהביא לדברי הרי"ף על דברי הרמב"ם, [ועי' בגר"ז סעיף י"ז דביאר כדברי הט"ז דטעמא דשרי בטלית כפולה הוא מדין תוספת על אהל עראי, אולם הוסיף הגר"ז דבאופן דדרכו בהכי אסור, ע"ש].

ו) ובעיקר מה דנקט הפמ"ג מבואר דהאיסור הוא משום דרבנן אסרו עשיית אהל אף בפחות מטפח, וע"ש דדן דהוא מדין חצי שיעור, והוכיח דע"כ יש חילוק בין אהל קבע לאהל עראי, דהא בסיאנא מבואר בגמ' דבליכא טפח שרי, וע"כ דכו"ע מודו דפחות מטפח באהל עראי שרי, [והנה עי' במ"א סק"י דציין לסימן ש"א ס"מ, ולכאור' כוונתו כנ"ל דמוכח מהתם דיש חילוק בין אהל קבע לאהל עראי, אולם כבר הובא לעיל סק"ב דמדברי המ"א הוכיח הבה"ל דלא כהפמ"ג, וע"כ צ"ל דכוונתו לבאר דהתם מיירי במתוקן לכך כמו בסעיף י"א].

אולם יל"ע דלשון הרי"ף והרמב"ם דהא דבפחות מטפח פטור אבל אסור הוא משום דהוי אהל עראי, ולא משום דגם באהל קבע בעי' שיעור טפח.

ז) ולכאור' יש להוכיח דהר"ן ביאר דברי הרי"ף באופ"א, דהנה מבואר בגמ' סוכה ז' ב' דטעמא דמ"ד דהעושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל פסול משום דבעי' דירת קבע, וכתב הרי"ף שם דק"ל כרבנן, ולאן משום דסוכה דירת קבע בעינן, אלא משום דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו, והק' בבעה"מ דהיא הנותנת מ"ט שיפועי אהלים לאו כאהלים דמי משום דבעינן סוכה דירת קבע וכה"ג לאו דירת קבע הוא, ועי' ברמב"ן בלחמות דביאר דלמ"ד דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו אי"ז אפי' אהל עראי, והוכיח כן מהא דמבואר בסוגיין בכילת חתנים דמותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת כשאין לה גג משום דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו, אלמא לאו אהל הוא כלל, דאל"כ הרי ודאי אסור כדין אהל עראי, אלא ע"כ דשיפועי אהלים הוי כדופן עקומה, ועי' בר"ן שם דתמה על הרמב"ן שהרי מבואר להדי' בדברי הרי"ף בסוגיין דאהל משופע אעפ"י דאין בו טפח הוי אהל עראי ואסור לנטותו בשבת, ולכך ביאר דשאני סוכה דסכך בעי', ע"ש.

ומדברי הר"ן מוכח להדי' דלא כהפמ"ג דרבנן אסרו אף באהל פחות מטפח, דאל"כ ליכא ראייה כלל דאהל משופע הוי אהל עראי, דלעולם י"ל דאהל משופע אינו אהל כלל, והא דאסרו בטלית כפולה הוא משום דמדרבנן אסרו אף באהל פחות מטפח, ואהל זה אינו משופע כלל, שהרי כל תוך ג' סמוך לגגו חשיב כאהל ישר, אלא דהוי בשיעור פחות מטפח.

וע"כ מוכח מהר"ן דאהל פחות מטפח אינו אסור אף מדרבנן, וטעם האיסור בטלית כפולה שאין בגגה טפח, הוא משום דחשיב כאהל טפח, דאף דהוי האהל בשיפוע, מ"מ אף אהל משופע אהל עראי הוא.

ולכאור' בדעת הרמב"ן ע"כ צ"ל כדברי הפמ"ג, דאל"כ תקשי סתירת דברי הרי"ף, דפירש דטעמא דהרי"ף הוא משום דשיפועי אהלים ל"ה אף כאהל עראי, ובטלית כפולה פירש הרי"ף דבשאיין בגגה טפח הוי אהל עראי מדין שיפולי אהלים.

ח) והנה לדברי הר"ן ע"כ צ"ל דכל האיסור בטלית כפולה לפי הרי"ף, הוא רק בשיש בשיפועה טפח, כדין שיפועי אהלים, אבל אם אין בשיפועה טפח אי"ז אהל כלל ושרי, והנה הרא"ש הק' על הרי"ף מ"ש מכילת חתנים דבאין בגגה טפח ולא פחות מג' סמוך לגגה טפח, שרי לנטותה, אולם לדברי הר"ן דכל מה דאסר הרי"ף בטלית כפולה איירי בשיש בשיפועה טפח, הרי בכה"ג אף בכילת

חתנים אסור, וכמבואר בגמ' דאם יש בשיפועה טפח אסור, והרא"ש הרי גרס לה בגמ' כמבואר בדבריו, ובשלמא לטעמא דהרמב"ם דשאני כילת חתנים דמתקנה לכך, יש לחלק דבכילת חתנים שרי אף באופן דיש בשיפועה טפח, אבל להרא"ש צ"ע, ולכאן ע"כ מוכח דס"ל להרא"ש דהרי"ף מיירי בליכא בשיפועה טפח, ולפי"ז לכאן ע"כ צ"ל כהפמ"ג דרבנן אסרו אהל אף באינו רחב טפח.

(ט) והנה הר"ן בסוכה כתב בתחילת דבריו דברוב הנוסחאות גרסו בגמ' דכילת חתנים דאם יש בשיפועה טפח אסור מדין שיפולי אהלים, ואח"כ הביא לדברי הרי"ף בטלית כפולה, ומשמע מדבריו דד' הרי"ף מתישבים גם לפי גירסא זו, אולם לפי הנ"ל ע"כ צ"ל דלדעת הר"ן דכתב בשבת דלדעת הרי"ף יש חילוק בין טלית כפולה לכילת חתנים, דבאמת הרי"ף לא גרס לה, ושמום דבטלית כפולה בעי' חוט ומשיחה, אבל בכילת חתנים סגי משום דמתוקן לכך.

ועי' בביאור הגר"א סעיף י"א דכתב דאפשר דהא דהרמב"ם השמיט לגמ' דביש בשיפועה טפח אסור, משום דס"ל דקיי"ל כמ"ד דשיפולי אהלים לאו כאהלים, והנה אי נימא דטעמא דהרי"ף והרמב"ם דטלית כפולה אסורה מדין שיפולי אהלים, הרי קשה מ"ש טלית כפולה דאף למ"ד דשיפולי אהלים לאו כאהלים, מ"מ אסור מדין אהל עראי, ואילו בכילת חתנים, וע"כ מוכח דהגר"א ס"ל כדברי הפמ"ג דבטלית כפולה אסור אף פחות מטפח.

(ט) אולם לכאן יש לדון בכ"ז דבאמת הרא"ש והר"ן נמי ס"ל דלדעת הרי"ף גרסי' להא דמבואר דמבואר בגמ' דבכילת חתנים אם יש בשיפועה טפח אסור, וכן מוכח מדברי ר"ח דבר"ן בסוכה כתב דבר"ח גרס בגמ' דכילת חתנים דאם יש בשיפועה טפח אסור מדין שיפולי אהלים, והוא מדברי ר"ח בעירובין ק"ב א', ומ"מ הר"ח כתב להדי' בסוגיין כדברי הרי"ף בדינא דטלית כפולה, אלא דיש לחלק דבטלית כפולה אסור כל שיש בו חלל טפח, ולא בעי' שיהא בשיפועה טפחיים, משא"כ בכילת חתנים לא אסרו אלא אם יש בשיפועה טפחיים, אך כל שאין בשיפועה טפחיים, אעפ"י דיש בו טע"ט שרי לנטותה, ומשום דהרי לענין טומאת אהל פשיטא דלא בעי' שיהא טפח בשיפועה, אלא כל דיש בו טע"ט לרבע הרי"ז אהל לטומאה, [ומשום דלא בעי' באהל לטומאה תורת גג, אלא סגי במה דהוא טע"ט מקורה, וכמבואר בר"ש פ"ז דאהלות מ"ב בדינא דשיפולי אהלים דמה"ט חמור שיפולי אהלים בטומאה משבת, ע"ש היטב], ולפי"ז י"ל דלענין טלית כפולה אסור כמו בטומאה דכל שיש בו טע"ט מרובע, הרי"ז אסור מדרבנן, כדין אהל עראי, דאהל שאין לו גג הוי אהל עראי, אבל בכילת חתנים דמתוקן לכך כדביאר הרמב"ם לא אסרו אלא כשיש לו תורת גג, והיינו דיש בשיפועו טפח.

ולפי"ז יש ליישב דברי הרמב"ן דביאר בדעת הרי"ף דלא חשיב אף כאהל עראי, והק' הר"ן דהא לענין שבת אסור הרי"ף בטלית כפולה שאין בגגה טפח מדין אהל עראי, דלעולם אהל משופע לא חשיב כלל כגג, וע"כ לענין סוכה דבעי' סכך ל"מ אהל משופע, והא דבשבת אסור בטלית כפולה שאין בגגה טפח, הרי היינו משום דאף אהל שאין לו גג תורת אהל עראי עליו, וע"כ אסור לעשותו בשבת.

גמ' - חזינן להו לכילי דבי רב הונא דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיא. עי' בתוס' ד"ה אף דדנו מה היה ההיתר, ולבסוף כתבו דהיה מחמת ההיתר של רמי בר יחזקאל, ולא בארו להו"א מהו ההיתר, ועי' בחזו"א נ"ב סק"ז דכתב או דהיה כסא טרסקל או דהיה טפח פרוס, או דהיה מלמעלה למטה.

והנה מבואר בגמ' דמותר לפורקה, וצ"ב הרי אסור לסתור אהל עראי, ועי' בשעה"צ ס"ק מ"ו דהביא מאמ"ר דשרי רק להחזירו כמו שהיה מתחלה, ותמה עליו הרי בגמ' משמע בכילי דרב הונא דמותר לסתור לגמרי ולהשליכו לארץ, ולכך ביאר בשעה"צ דאהל עראי דשרי לתקנו בשבת מחמת שהיו לו חוטין כרוכין מערב שבת לא גזרו חכמים על סתירתו.

ועי' בגר"ז סעיף ט"ז דביאר דאם מוסיף על אהל טפח העשוי מבעוד יום אינו מותר לסתור כולו אלא רק עד התוספת, אבל בחוט כמו דמתיר למותחו ה"נ שרי לסותרו, ומבואר בדבריו חידוש גדול דאף באופן דמפילו לארץ כמו בכלי דרב הונטא, מ"מ שרי לסותרו, מחמת דיש לו חוט, וצ"ע בזה.

ועי' בחזו"א שם דמסתפק דאפשר דאף דטפח או חוט כרוך מתיר לנטות, מ"מ אסור לפרק ולהניח טפח או חוט, דמ"מ הוי סתירת אהל, וכן אם עשה מלמעלה למטה אסור לפורקו דבפירוק ל"ש שינוי, [ולפ"ז כתב החזו"א דע"כ צ"ל דר"ה מיירי בכעין כסא טרסקל, וכתב דזה היה גופא הספק של תוס'], או דילמא כמו דשרי לנטות בטפח או חוט ה"נ שרי לפרק ולהניח טפח או חוט, אולם הרי בכלי דר"ה מבואר דשרי לסותרו לגמרי, וביאר בחזו"א דכיון דשרי להניח חוט, הרי ליכא איסור להוריד את החוט לחוד, וכן לגבי טפח כיון דאין לטפח חשיבות להשתמש תחתיו שרי לסותרו, ובאמת דע"כ הוא לצד בתוס' דמלבד החוט בעי' נמי טפח פרוס, ומבואר דאף בכה"ג דהיה טפח פרוס מבעו"י נמי שרי לסותרו, אולם הוסיף החזו"א דכ"ז בפרסו בשבת, אבל אם היה האהל פרוש מער"ש, אסור לסותרו אף באופן דמניח טפח או חוט, דאל"כ לעולם מותר לסתור אהל עראי.

נמצא דיש לדון בזה ה' צדדים - א) דלעולם אסור לסתור אהל עראי אף במשייר טפח או חוט [וזה מבואר להדי' לפי תוס' דשרי]. ב) דמותר לסתור ולשייר טפח או חוט, אבל אסור לסתור את הטפח או החוט. ג) דשרי לסתור בתחילה את האהל ואח"כ שרי נמי אף את הטפח [באופן דאין לו בזה שימוש, וכדביאר בחזו"א] או החוט. ד) דיש חילוק דבפרש מער"ש אסור לסותרו לגמרי, ובפרס בשבת שרי לסתור ולשייר טפח או חוט, ועי' באבנו"ז רי"א ס"ק ל"ד דנקט דאף בפרוס טפח מער"ש שרי לסותרו אלא דצריך לשייר את הטפח. ה) נסתפק בחזו"א דיתכן דכל דבנה את האהל בשבת שרי לסתור את כולו.

גמ' - וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו. עי' ברמב"ם פכ"ב הכ"ט דהוסיף על דינא דטלית כפולה דבעי' חוט או משיחה "וכן הפרוכת" ועי' במ"מ דכתב דמקורו מסוגיין, וטעמא דכל מחיצה שאינה מתרת ליכא איסור בלא גג, אבל במתרת אסור, ועי' במ"א ס"ק ט"ו דלמד מזה דע"כ שרי בלא חוט, ומה דכתב הרמב"ם "וכן" אין כוונתו דהוא אותו דין כמו בטלית כפולה, וע"ש דהוכיח מהא דלא אוקי המ"מ לדברי הרמב"ם במחיצה המתרת, ולכך בעי' חוט, והוי דומיא דטלית כפולה, משום דס"ל דבמחיצה המתרת לא מהני חוט, ועי' בפמ"ג א"א ס"ק ט"ו דביאר דנידון זה תלוי אי שרי תוספת במחיצה המתרת, ועוד הוסיף הפמ"ג דתלוי בפלוגתת הרי"ף והרא"ש, דהא לפי הרי"ף דכל ההיתר של חוטינן מהני בפחות מטפח מדין היכר, וממילא כמו דלא מהני חוט ומשיחה בטפח כיון דהוי אהל גמור, ה"נ לא מהני חוט במחיצה המתרת, אבל להרא"ש דאף בטפח מהני מדין תוספת אהל עראי, שפיר י"ל דמהני אף במחיצה המתרת.

ועי' בתוספת שבת ס"ק י"ט דהביא מר"ח דביאר בדינא דוילון דההיתר מדין חוט ומשיחה, וביאר בתו"ש דע"כ לפי הר"ח מיירי במחיצה המתרת, ולכך בעי' חוט, מוכח דס"ל דמהני חוט אף במחיצה המתרת, ובפמ"ג שם דחה דהר"ח סבר דמיירי בוילון שמשמש למחיצה ורוצה לעשותו גג, וזה שרי רק ע"י חוט, ע"ש, ועי' במ"ב ס"ק ל"ט דכתב דלדינא ליכא נפק"מ שהרי קיי"ל [וצ"ע מדוע ציין המ"ב לרמ"א בסעיף א'] דליכא איסור במחיצה שאינה מתרת, ומבואר דנקט המ"ב דבאמת מיירי במחיצה שאינה מתרת, ומ"מ אסור, ולא שרי אלא ע"י חוט, וצ"ע איך יתכן לפרש כן בכוונת השו"ע דהעתיק ללשון הרמב"ם, דזה סותר לדבריו בסעיף א' דרק מחיצה המתרת אסורה.

קל"ח ב'

גמ' - אבל יש בשיפועה טפח וכו' שיפולי אהלים כאהלים דמו. ומבואר דאי שיפולי אהלים לאו כאהלים שרי לנטותה, והנה נחלקו הראשונים האם יש איסור בעשיית מחיצה מתחילה שאינה מתרת, ויל"ע דא"כ מ"ט שרי בכילה מכח הא דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו, הרי הא דלאו כאהלים דמו פירשו הראב"ד והרמב"ן בסוכה ז' ב' דהוי כמחיצות, וא"כ מ"ט לא אסרו בכילה משום איסור עשיית מחיצות, וי"ל דכל האיסור לעשות מחיצות, הוא רק כשעושה אותן למטרת מחיצות, אבל בגג איכא איסור אף אם אינו עושה אותו למטרת אהל, אלא כל שצריך לאויר שתחתיו אסור, וצ"ע בזה.

(א) גמ' - לא שנו אלא בב' בנ"א וכו' וכילה אפילו ב' בנ"א אסור א"א דלא מימתחא פורתא. ומצינו בזה כמה שיטות בראשונים - (א) עי' ברש"י, ועי' בריטב"א דביאר בכוונתו דכיון דהוא קשור במקום קביעותו שרי בב' בנ"א מדין תוספת על אהל עראי, אבל באדם אחד אסור, "דאפילו שהוא על מקום קביעותו אינו משמש אלא מעשה עץ בעלמא וההמתחה עיקר" וצ"ב כוונתו, ועי' בפסקי הרי"ד ביאר דבאדם אחד דמותחה אסור כיון דהוי עובדין דחול, אבל בב' בנ"א הוא רק נטיה בעלמא, וע"ע בפסקי ריא"ז. (ב) עי' בחי' הריטב"א דכתב דהרא"ה פירש בשם הרמב"ן דבשנים שרי מדין שנים שעשאוה פטורים, ועי' בשיטה לר"ן מה דתמה בזה. (ג) בחי' הרשב"א הביא מרבינו יונה דבאדם אחד דמי לעשיית אהל כיון דבונה מעט מעט, אבל בב' בנ"א אי"ז כדרך בנין כיון דאין דרך בנין לעשותו כולו בב"א. (ד) עי' ברמב"ם פכ"ב משבת הל' ל"ב מה דביאר. (ה) עי' בראב"ד שם מה דביאר. (ו) עי' במאירי דבאדם א' אסור כיון דהוא מותחו, אבל בב' בנ"א שרי לכתחלה כיון דליכא מתיחה "וכל שהוא ראוי למתיחה אינו אהל אלא במתיחה" [וזה כדברי הרמב"ן דהחומרה בבשמרים משום דמותחה יפה משא"כ התולה לרמונים דאינו מותחה יפה, וצ"ב קצת א"כ אמאי הוצרך הרמב"ן לבאר בסוגיין דטעמא מדין ב' שעשאוה].

(ב) עי' ברשב"א דתמה על רבינו יונה דא"כ נתן דף על גבי מחיצות נמי לישתרי כיון דבב"א הוא, ובגמ' בביצה ל"ב ב' מבואר דקדירה מלמטה למעלה אסור, הרי בב"א הוא ותי' דהתם נמי דרך בנין כיון דעושה גם למחיצותיה עכשיו, ועי' בחזו"א סימן נ"ב סק"א [ד"ה קל"ח ב'] דהק' מדוע הק' הרשב"א לקושייתו רק על ר"י הרי מבואר בגמ' א"א דלא מימתחא פורתא, ומבו' דבלא"ה שרי, וצ"ע קו' דהא לדעת רש"י לק"מ כיון דלדעת רש"י לא הותר רק מדין מוסיף על אהל עראי, ועוד דשאני גוד בכיסנא דהוי רפוי, אבל באופן דהוא מתוח י"ל דאסור אף דלא עשה מעשה מיתוח, ולכך אסור להניח דף על מחיצות, וע"כ בקדירה דאינה רפויה כלל אסור, וכל קו' הרשב"א הוא על רבינו יונה דביאר דבב' בנ"א שרי משום שאין דרך בנין לעשותו כולו בב"א, שפיר הק' מ"ט אסור בקדירה ובחביתא, דאף דלא חסר מיתוח, מ"מ כיון דעשייתם הוא בב"א אינו דומיא דאהל.

(ג) עי' בחזו"א שם דכתב דמוכח מדברי הרשב"א הכא דס"ל כדעת תוס' דליכא איסור בגג בלא מחיצות, אלא דלתוס' בעי' דוקא מחיצות ולפי הרשב"א כל שמתקן רגליו אסור אפילו בלא מחיצות, ע"ש, וצ"ע שהרי בד' הרשב"א מוכח דאף אם אינו עושה עכשיו המחיצות אסור, ורק היכא דעשיית הגג היא בב"א הוא דשרי באופן דאינו עושה עכשיו המחיצות, ומה"ט באדם א' אסור אף דלא עביד מחיצות.

אולם עדיין יש להוכיח מהרשב"א דבאופן דבונה את הגג בב"א שרי, ואין לאסור אלא אם עושה מחיצות, ולדבריו יש להתיר להניח קרש א' דמניחו בב"א על רגלי המיטה, ועי' בחזו"א שם סוף סק"ט דעמד דבבה"ל לא משמע כן.

והנה הרשב"א בביצה ל"ג א' הביא קו' תוס' איך שרי להחזיר קדירה ע"ג כירה, ולכאור' לדברי רבינו יונה א"ש דקדירה הוי בב"א, וכן עי' ברשב"א קל"ט ב' דהק' איך יתכן דהאיסור בפרוונקא הוא משום אהל, הרי אפי' כסוי קרקעות שהוא נראה יותר כאהל התיירו ולא נתנו חכמים בו שיעור, אולם לכאור' לדברי רבינו יונה דלא נאסר עשיית אהל בלא מחיצות בב"א, הרי יש ליישב דשאני כיסוי קרקעות דבסתמא הוא בב"א, משא"כ פרוונקא שהוא בגד שמכסה בו, דבסתמא הוא מעט מעט, וצ"ע בכ"ז.

(ד) עי' בחזו"א שם דחידש דגם לדעת תוס' דהיכא דאינו עושה עכשיו המחיצות שרי, אינו אלא היכא דליכא מיתוח, אבל היכא דאיכא מיתוח אסור, ולכך גוד בכיסנא מותר לנטותה בשנים, וע"כ משום שאין כאן מחיצות או שאינו עושה עכשיו מחיצות, ומ"מ באחד אסור, והק' לפ"ז במש"כ תו' דפרוונקא אכולא כובא אסור, משום דהיא גדולה, הלא כילה היא גדולה ומ"מ בלא מיתוח מותר, ואי פרוונקא נמי במיתוחא א"כ גם בקטנה אסור כמו גוד, ועוד הק' על קו' הרשב"א על תו' דאין איסור אלא באיכא מחיצות, שהרי גוד ליכא מחיצות, דהא גוד אינו אסור אלא במיתוח.

וצ"ע דכל מש"כ הרשב"א דמיתוח אסור אף בלא עשיית מחיצות, הוא משום דלדעתו חשיב עשיית אהל אף בלא מחיצות, אלא דהיכא דליכא מיתוח והוי עשיית הגג בב"א אינו אסור אא"כ עושה מחיצות דעי"ז הויא עשיית האהל מעט מעט, אך לדעת התוס' דלא חשיב כאהל בלא מחיצות, מהיכ"ת נימא דהיכא דאיכא מיתוח חשיב אהל אף בלא מחיצות, ומה דמבואר בסוגיין דגוד בכיסנא אסור לנטותו באדם א', וכילה אסורה אף ב' בנ"א, פשוט דלדעת התוס' איירי באין להן מחיצות ועשה עכשיו את המחיצות, והא דבב' בנ"א שרי, אף דאין לומר כרש"י דההיתר הוא משום דהי' מתוקן ברצועותיו מער"ש וחשיב כתוספת על אהל עראי, דבכה"ג הרי כבר נעשו המחיצות מער"ש, דהא לדעת התוס' כה"ג ליכא איסור עשיית אהל כלל, מ"מ יש לפרש דס"ל לתוס' כדברי הרמב"ן דהוא מדין שנים שעשו, ולכך הק' תוס' מ"ט פרוונקא אסור הרי לא עביד את המחיצות בשבת, וכל דלא עביד המחיצות בשבת אינו אסור משום אהל אף במיתוח, ומובן קו' הרשב"א על תוס' מהא דגוד אסור, דאף אי מיירי במיתוח, אין לאסור לפי תוס'.

(ה) עי' בחזו"א שם דכתב דלפי רש"י דמשמרת ליכא משום אהל, צ"ל דאין מיתוח במשמרת, דאי איכא מיתוח לא גריעא משמרת מגוד, וצ"ע הרי לדעת רש"י לא התירו בגוד בב' בנ"א דלא מימתח, אלא מדין תוספת על אהל עראי, אך במשמרת דהוי עשיית אהל מתחילה, יש לאסור אף בדליכא מיתוח, וע"כ דהא דלדעת רש"י ליכא משום אהל הוא מטעם אחר, וצ"ע באמת הטעם בזה. ובתה"ל"ד סימן שט"ו סק"ו פירש דהטעם הוא משום דלא עשה המחיצות בשבת, אך לכאור' אי"ז מתישב בד' רש"י, דהא מדבריו בעירובין ק"א א' וביצה ל"ב ב' מבואר דאיכא אסור בגג בלא מחיצות, ואולי ס"ל לרש"י כהו"א דהרשב"א קל"ח א' דנידון כאינו צריך לאויר שתחתיו, אולם עי' ברש"י במתני' מדבואר דתולין את המשמרת על הכלי, ולפי"ז ע"כ דנידון כצריך לאויר שתחתיו, וכן צ"ע מ"ש מכפפה מצרית, וצ"ע ג.

בדין לבוד באהל

(א) עי' בתוס' בעירובין ק"ב א' דיסדו דכל מה דחשוב אהל מדין לבוד הוא רק לענין שיוכל להוסיף עליו, אבל אינו נידון כעשיית אהל, דאטו יהיה אסור לנטות בשבת שני חוטין תוך שלשה משום עשיית אהל, ועי' מג"א בסימן תק"ב דהוא משום דלא חשיב דאיהו עשה את האהל, אלא הוי זה כאהל הנעשה מאליו, ע"ש ובמחה"ש, ומ"מ כתב המג"א שם דאיסור עשיית מחיצה הוא אף בכה"ג [והוכיח כן מסוגיא דסוכה דאסרו עשיית מחיצה אף בשהיא מחיצה תלויה למ"ד דמכשר במחיצה תלויה, וראי' זו היא לפי דרכו דההיתר הוא משום דהכשר המחיצה הוא מכח הלכתא, וע"כ שפיר יש לדמות ההלכות זל"ז, אך אי ההיתר הוא משום דאין לבוד להחמיר, ליכא ראיא], וצ"ב הסברא בזה, כיון דחשיב כנעשה האהל מאליו, מ"ט במחיצה כה"ג אסור, ובודאי לכו"ע אסור בכה"ג, שהרי לא מצינו דיש עצה לעשות מחיצה המתרת, ע"י לבוד.

(ב) ולולי דברי המג"א יש לבאר סברת תוס' דההיתר בעשיית גג ע"י לבוד, משום דאף דנידון כאהל, מ"מ כיון דבמציאות אינו אהל אין לו חשיבות של אהל, ולכך במחיצה ע"י לבוד ודאי דאסור, כיון שאף מחיצה שע"י לבוד מתרת, ואיכא עליה תורת מחיצה, והא דשרי להוסיף על אהל שע"י לבוד, אף דלא חשיב כאהל, הוא משום דמ"מ מועיל ליחשב כתחילת אהל שיהא מותר להוסיף עליו,

ודומיא דחוט ומשיחה שכתבו תוס' דמהני אף בפחות מטפח, ואף דאי"ז כלל אהל האסור, מ"מ מהני לדונו כתחילת אהל, וכן בנידון המהר"ם מבואר דאף דטפח אינו מחיצה כלל נידון כתוספת, וכן עי' בשעה"צ שט"ו ס"ק נ"ט דמותר לכסות כלי אם היה כיסוי על מקצתו מער"ש, אעפ"י דכיסוי שאינו מכסה את כל הכלי אינו אסור משום אהל.

(ג) ועי' מהרש"א בעירובין דהק' מ"ט לא יעשה אהל דלבוד, ואח"כ יוסיף עליו, ועי' בתוספת שבת ס"ק ? דא"א לעשות כן משום בנין, אך בגונא דליכא משום בנין שרי, אולם בחזו"א כתב דאסור דחשיב כעשיה א', וי"ל דס"ל למהרש"א דבעושה אהל ע"י לבוד ואח"כ פורס עליו מחצלת, כל חד לחודיה קאי, וגם אחר שיגמור לעשות הכל, אין הלבוד מכלל האהל האסור, אך ודאי דגם לד' מהרש"א אסור לעשות מחיצה המתרת בגובה טפח ואח"כ להוסיף עליה לגובה י' טפחים, כיון דהוי הכל בכלל המחיצה המתרת, וע"כ הכל יחד אסור, ועד"ז י"ל בד' החזו"א שם שדן אם יש להתיר לפרוס מעל הלבוד, ואח"כ להוסיף עליו, ומשום דהתם א"א לאסור להכל יחד, שהרי הפריסה מעל הלבוד אין בה איסור כלל, וכל האיסור הוא רק בתוספת, ובזה שפיר הי' מקום להתיר.

(ד) והנה יש להסתפק באופן דפתח בשבת מחמת התירא דכסא טרסקל, אם מותר להוסיף עליו, דאף דמבואר בחזו"א דלא התירו תוספת אלא על דבר שהי' מער"ש, מ"מ הכא כיון שהתירו הוא משום דעביד וקאי חשיב כדבר שהי' קיים מער"ש, או דילמא כיון דבפועל ל"ה אהל מער"ש, אסור להוסיף עליו, וכבר דנו בזה פוסקי זמנינו שליט"א.

והנה בבה"ל סימן שט"ו ס"ה כתב דלכאורה במטות של ברזל שלנו שעשויין מקופלין וסמוכין לכותל וכשרוצין לישן עליהן פושטן, דמותר לפושטן בשבת כיון דעביד וקאי מבע"י ואין עושה שום מלאכה רק שפושטן, אולם דחה הבה"ל כיון דאין הגג עביד וקאי אסור, אולם הוסיף הבה"ל דאם השליכות של המטות סמוכין זה לזה שאין ביניהן ג"ט דכלבוד דמיא אפשר דיש להקל מטעם "דגם הגג כאלו נגמר כבר מבע"י", עכ"ד, והנה הרי הא דמותר להוסיף על אהל שמכח לבוד, מבואר בעירובין ק"ב א' דהוא משום דמותר להוסיף על אהל עראי, ואפ"ה צידד הבה"ל להתיר להוסיף על מטה שהיתה זקופה מער"ש ושלביה סמוכין זל"ז בתוך ג"ט, והדגיש דהוא משום דחשיב דגם הגג נגמר מבע"י, והיינו משום דס"ל כמש"כ החזו"א שלא הותר להוסיף אלא על אהל שהיה מבע"י, וזהו שכתב הבה"ל דאף דמבע"י היתה המטה זקופה, מ"מ כיון דמותר לישבה משום דעביד וקאי, חשיב דגם הגג כאילו נגמר כבר מבע"י.

אך יש לדון דכוונת הבה"ל להתיר משום די"ל דלהתיר לפרוס ע"ג הלבוד, ל"ב להתיר דתוספת על אהל עראי, אלא לא חשיב זה כלל כעשיית אהל, דכבר היה אהל על מקום זה, והא דמבואר בגמ' בעירובין דההיתר מדין תוספת, י"ל דהיינו בגונא שרק במקום א' אין ביניהם ג"ט, ונמצא שאין אהל מבע"י על פני כל הספינה, ובזה לא שרי אלא משום תוספת על אהל עראי, וצ"ע בזה. ועי' בחזו"א סימן נ"ב סוף סק"י דמתיר בגוונא שאין בין פס לפס ג"ט לפושטה וליתן עלי' המצעות, אף דלשי' הרי כל מה דמותר לפרוס ע"ג לבוד הוא משום דין תוספת על אהל עראי, וכמש"כ שם סק"ח, וע"כ מוכח מדבריו דכל דעביד וקאי מבע"י, הגם שעשיית האהל בפועל היתה בשבת, מותר להוסיף ע"ז.